

SOTJHØNIA

Østensjøvannets Venner
Nr. 67 – juni 2024 – Årgang 35

Innhold

Leder	3
Få fortgang i forvaltningsplan!.....	4
Manglerudlokket, alternativ til tunnel.....	5
Har naturen egenverdi?.....	7
Ledningstrøbbel – om kraftgaten og fuglekollisjoner.....	9
«Mortkongen» var tittelen verdig.....	13
Kløvysoppen i miljøparken - kan den kommunisere?.....	14
Mikroplast i Alnaelven	16
Østensjøbekken langs Granhekkveien	17
Østmarka - en bynær nasjonalpark.....	18
Poppelstammene kuttet i flere etapper.....	21
Bakkehuset revet	22
Økosystemtjenester – naturens goder	23
Hva er en naturtype?.....	24
Gjennom kameranlinen	26
Skolegård – livskraftig prosjekt på Abildsø gård	28
Skolenes Rusken-arbeid	29
Historien om Søndre Abildsø gård	30
Nettverk for en levende Oslofjord	35
Dugnadsgjengen åpnet gammelt kulturlandskap.....	36
Almen – i eldre tider livsforsikring for dyr og mennesker	38
Aktuelle plansaker	40
Utbedring av turvei.....	41
Miljøparkens urbane skoger.....	42
Lederskifte i Oslo Elveforum	44
Artsmangfold og naturlig miljøvariasjon	45
Rådyr – vanlig å se	46
Årsmøte i foreningen på Abildsø gård.....	47
Fuglerapport 2023.....	48
Kjøp T-skjorte med svanefamilie!.....	49
Praktverket «Østensjøboka».....	49
«Eter-på-klokskap» om Eterfabrikken	50
Husflidsmarked – gamle tradisjoner og nye trender.....	51

Skadd fugl, forurensning og uregelmessigheter

Ved oljeutslipp o.l. kontaktes Vann- og avløpsetatens døgnvakt: 23 43 79 00. Skadet vilt meldes politiet 02 800. Andre uregelmessigheter meldes kommunen via www.bymelding.no. Skadd fugl kan også meldes til Fuglehjelpen 911 65 789.

Østensjøvannets Venner

Postboks 77 Oppsal, 0619 Oslo

Redaksjon: Amund Kveim (ansv.red.) Leif-Dan Birkemoe (redaktør), Audun Brekke Skrindo, Tore Nesbakken, Lise M. Johansen og Grete Edholm

Layout/design: LOUD AND CLEAR AS
Grafisk produksjon: Rolf Ottesen AS

E-post/nettsider:
post@ostensjovannet.no
www.ostensjovannet.no
Følg oss på facebook

Sothøna: ISSN: 1504-0615
Organisasjonsnummer: 983 034 446
Driftskonto: 7874 05 56761
Logo: Anne Durban
Opplag: 2300

Foreningens styre:

Leder:
Amund Kveim, 975 44 552
E-post: amund.kveim@ostensjovannet.no

Nestleder:
Finn A. Gulbrandsen, 481 58 776
E-post: fi-gul@online.no

Styremedlem/sekretær:
Tore Nesbakken, 970 11 340
E-post: tore-nes@online.no

Styremedlemmer:
Leif-Dan Birkemoe, 901 25 523
E-post: dbirkemo@online.no

Lise M. Johansen, 909 14 614
E-post: lisemarry@gmail.com

Grete Edholm, 952 46 197
E-post: grete.edholm@gmail.com

Sigrun Antonsen, 924 66 266
E-post: sigrun.antonsen55@gmail.com

Varamedlemmer:
Morten Slang, Eirik Wærner,
Tiril Andersen, Bjørn Jacobsen

Valgkomite:
Tore Nesbakken, Jenny Helen Stillrud,
Audun Brekke Skrindo

Medlemsarkiv og regnskap
Medlemsendringer meldes til:
Eva Madsen Wærner, 902 77 686
E-post: evmad@online.no

Besøksenter våtmark Oslo
E-post: post@vatmarkoslo.no
www.vatmarkoslo.no

Revisor: BDO AS

Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr. 250
Husstandsmedlem kr. 20
Foreninger o. l. kr. 400
Firma/bedrift o. l. kr. 800

Konto for medlemskontingenter: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 01.06.2024

Forsidebilde: Lisbeth Simensen
Lappfiskand *Mergellus albellus*, hann.
Tatt fra Bølerbekkens utløp 26.02.2024.
Canon R5 - Canon 400 mm.

Leder:

SVERRE M. FJELDSTAD

Naturfotografen og folkeopplyseren er død, 93 år gammel. Vi vil savne han, men ordene og bildene hans vil fortsatt leve.

Vi godt voksne husker han ikke minst fra «Naturmagasinet» og «Ut i naturen» på TV. Med sine den gang fantastiske opptak, formidlet han norsk natur som ingen annen. Svært mange har blitt friluftsfolk, naturelskere og naturvernere takket være hans arbeid.

Fjeldstad var også en god støttespiller i Østensjøvannets Venners første år. I det andre nummeret av Sothøna, i 1991, forteller han om sine guttedager ved Østensjøvannet. Han forteller også at det var Korpås-Olsen, eneboeren i åsen ovenfor Skullerud, som gjorde han oppmerksom på at Østensjøvannet var noe utenom det vanlige. Både Østmarka og Østensjøvannet har betydd svært mye for han. Vi håper han fikk med seg at ikke bare er Østensjøvannet fredet, men at også deler av Østmarka nå har blitt nasjonalpark.

Fjeldstads oppfordringer i Sothøna for godt over 30 år siden er like relevante i dag. «I dag har folk forlenget oppdaget at man må kjempe for å få beholde de siste rester av opprinnelig natur, - noe Østensjøvannets mange venner sannelig har fått erfare. ... Det er mye viktigere - ikke minst for menneskene - å verne natur, deriblant det gamle kulturlandskapet som omgir Østensjøvannet, enn å bygge flere boliger, garasjer og andre såkalte "nødvendige byggverk"! Om 100 år vil ikke lokalbefolkningen føle noe stolthet over tallet på innbyggere og boliger, eller skoler og idrettshaller, men vil helt sikkert være stolte hvis bydelen har intakte naturområder som Østensjøvannet og Bogerudmyra å vise til.»

«Det er å håpe at menneskene som skal forvalte Østensjøvannets utvikling i kommende generasjoner, vil være klar over at ethvert naturinngrep har tilbakevirkende effekt på plante- og dyrelivet. Vi kan simpelthen ikke foreta oss noe i og ved Østensjøvannet uten at det vil få innvirkning på naturen der. Når vi vet at vannet med omgivelser danner et komplisert og meget sårbart økosystem, sier det seg selv at vi må være ytterst varsomme. Det er blant annet svært betenkelig at vi tar bit for bit av omgivelsene og bruker dem til formål som hindrer økosystemet i å fungere fritt. Kort sagt: alle Østensjøvannets venner må arbeide og kjempe for at dette enestående naturområdet ikke må begrenses ytterligere. - Så vern om Østensjøvannet!»

Så presist kan det sies. La oss alle ta disse ordene til oss. Hele artikkelen kan leses på våre hjemmesider under menypunktet Sothøna.

Østensjø, juni 2024
Østensjøvannets Venner

Amund Kveim
Leder

Vi har lagt om vårt medlemsregister og system for kontingentfakturering. Systemet heter styreweb, så meldinger fra oss vil også være merket Styreweb. Hvis du fikk kontingentfaktura i posten, vil vi gjerne ha din e-postadresse om du har. Send oss en e-post til post@ostensjovannet.no. Vi minner også om at vi gjerne vil ha husstandsmedlemmer som bare betaler kr. 20,- i kontingent. Husk også Grasrotandelen. Takk for din støtte til vårt arbeid.

Få fortgang i forvaltningsplanen!

Den nye forvaltningsplanen for Østensjøområdet ble vedtatt av Byrådet i fjor høst. Planen er omfattende, ambisiøs og vil kreve både tid og penger å realisere. Nå gjelder det å komme i gang.

Amund Kveim

Ettersom planen ikke ble bystyrebehandlet, men bare vedtatt av det forrige byrådet, var det viktig å få det påtroppende byrådet til å gi sin tilslutning til den. Dette skjedde allerede i byrådsrklæringen, der byrådet sier de skal følge planen. Dette bekreftet også byråd for miljø og samferdsel Marit Veia i et møte med Østensjøvannets Venner i april. Nå er det viktig å komme i gang med arbeidet og viktig at det settes av midler i budsjettet for 2025.

Bedre samordning

Men ikke alt behøver å koste så mye. Et av hovedpoengene i planen er at forvaltningsansvaret er fragmentert. Det er mange organer involvert, som f.eks. Bymiljøetaten, Statsforvalteren, Byantikvaren, Vann- og avløpsetaten m.fl. Ofte vet ikke den ene hva den andre driver med, og hver etat har sine egne agendaer slik at helheten ikke er tilstrekkelig ivaretatt. Bymiljøetaten er derfor nå i gang med å etablere et samarbeidsforum som skal dekke dette behovet. Her skal selvfølgelig også Østensjøvannets Venner delta.

Utvidet vern og helhetlig planlegging

Planen peker også på behovet for utvidelse av verneområdene å forhindre tiltak i nærrområde og nedbørsfelt som kan ha negative virkninger for verneverdier. Det er derfor viktig å identifisere trusler og muligheter så snart som mulig. Vi ser hele tiden eksempler på tiltak som igangsettes ut fra velmente, men snevre mål. Vi kan nevne skoleutvidelsene som nå planlegges på Skøyenåsen og Rustad. Planene kan virke fornuftige ut fra behovet for skoleplasser, men de tar ikke i tilstrekkelig grad hensyn til målene i forvaltningsplanen. Dette kunne vært unngått.

Nytt våtmarkssenter

Planen sier også kommunen ønsker et nytt og mer egnet sted for våtmarkssenteret. Dagens plassering på Bakkehavn fungerer greit i det daglige med undervisning for tilreisende skoleklasser og barnehager, men stedet er lite egnet for å møte publikum som i det alt vesentligste holder seg til turvei-

nettet nede ved vannet. Ulike plasseringer har vært vurdert, men her er det flere ønsker som må avveies. Kommunen har til nå uttrykt et ønske om et signalbygg på et sentralt sted som f.eks. lekeplassen. Østensjøvannets Venner mener senteret bør være minst mulig synlig og ikke plasseres slik at naturverdier går tapt eller forringes.

Forsiden på forvaltningsplanen 2023-2033.

Farvel E6 Oslo øst Velkommen Manglerudlokket!

I ti, femten år har Statens vegvesen jobbet med Manglerudtunnelen. Den 22. mars i år la regjeringen frem ny Nasjonal transportplan for 2025-2036, og prosjektet blir ikke engang nevnt. Vi forstår at noen er skuffet, men dette har også positive sider

Amund Kveim

Nøkkelen er at et grønt lokk frigir betydelige områder. Illustrasjon: LINK Arkitektur AS. Gjengitt med tillatelse fra OBOS.

Manglerudtunnelen ble i sin tid foreslått for å skåne beboere på Ryen, Manglerud og Høyenhall for støy og støv; rett og slett et miljøprosjekt. Etter hvert este det hele ut og ble til slutt et gigantisk veiprojekt fra Mortensrud til Trosterud, med en stipulert prislapp på 18 milliarder kroner. Prosjektet endret navn fra Manglerudtunnelen til E6 Oslo øst.

Miljøskadelig miljøtiltak

Sett fra Østensjøvannet ville prosjektet slett ikke være miljøvennlig. Betydelige naturarealer, delvis våtmark, i Bjørnenskogen og Abildsømyra ville forsvinne. Luftetårn for tunnelsystemet var planlagt ved Smedbergveien. Slike tårn kan man beskue i Lo-dalen og disse spyr ut forurenset luft. Avrenning fra veisystemet

vil gå i Smedbergbekken, Østensjøvannets viktigste tilførselsbekk. Både Abildsømyra og Bjørnenskogen er i forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark foreslått innlemmet i miljøparken, ettersom de er svært viktige bufferzoner. Østensjøvannets Venner har derfor hele tiden vært motstander av prosjektet slik det ble utformet.

Vi har foreslått tunnelinnslag lengre sør ved Skulleruddumpa og vi har foreslått en rekke grønne lokk som kunne forbinde skogområdene på vestsiden av E6 med områdene på østsiden, uten å bli hørt.

Det er lenge siden prosjektet ble lagt på is, kanskje særlig fordi det rød-grønne byrådet (AP, MDG og SV, 2015-2023) var mot det. Det nye byrådet (H og V) fra 2023 går inn for tunnelen, men når planene ikke lenger fremmes gjennom Nasjonal transportplan, bør den skrotes en gang for alle. Prosjektet har vokst ut over alle rimelige grenser i omfang og kostnader, og det fremstår ikke lenger som et miljøprosjekt. Det er bare et prosjekt med en enorm prislapp og representerer bare en omfordeling av miljøbelastninger.

Nøkkelen

Samtidig kommer det et privat initiativ fra OBOS og NCC, som tilsynelatende kan løse de opprinnelige utfordringene for en tidel av kostnadene. Som om ikke det var nok, tilbyr disse private interessentene seg å finansiere mye av prosjektet. Nøkkelen er at et grønt lokk fra Ryen til Bryn (grovt sett) frigir betydelige områder for boligbygging, og taket blir friområder med grønne lunger og aktivitetsområder. Lokket fremstår som forlokkende.

Østsjø Arbeiderparti har lenge ivret for det etter hvert omfattende tunnelprosjektet, men Bjørn Strøm (Bydelsutvalgsleder Østsjø bydel, AP) uttaler nå til Sothøna at det nok er på tide å se på saken på nytt. OBOS/NCC-lokket betegner han som «interessant». Inntil noe annet er vedtatt er imidlertid deres offisielle standpunkt at man er for E6 Oslo øst.

Utviklingen reflekteres også i den reviderte Oslopakke 3 (mai 2024), der det sies at det fortsatt skal planlegges, men nå brukes uttrykket tunnel/miljølokk, og det sies eksplisitt at «nye konsept skal vurderes».

Enten Manglerudtunnelen skrinlegges for godt eller den utsettes på lang og ubestemt tid, er det på tide å ta opp forhold ved dagens E6 med Statens vegvesen. Naboer vil sikkert ønske støytak. Vi ønsker oss tiltak som sikrer at vann i Østsjøvannets nedbørsfelt vest for E6 kan passere E6 uten å bli ledet vekk eller bli forurenset. Vi ønsker oss beredskapsløsninger mot mulige uhell med utslipp. Vi ønsker oss flere grønne lokk i Abildsøområdet og vi ønsker en satsning på bekjempelse av fremmede arter. Men først og fremst, Manglerudlokket er en utrolig mye bedre løsning enn det overdimensjonerte E6 Oslo øst.

Har naturen egenverdi?

Diskusjonen om vern og om stat eller kommune skal bestemme i utbyggingsaker, er et sentralt tema i dag. Det har både å gjøre med gammelt tankegods og med forståelsen av menneskenes avhengighet av naturen.

Leif-Dan Birkemoe

Turveien fra Plogveien inn til ishallen på Manglerud er utvidet til bilvei og fortau for å gi plass til busser og annen trafikk. Det var ikke store arealet som ble fjernet i miljøparken, bare en liten bit som illustrer bit for bit-nedbygging. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 21. mars 2024.

Forfatteren gjennomgår hva en rekke filosofer og forfattere har skrevet om temaet. I boken *The End of Nature* fra 1989 mener forfatteren McKibben at de menneskeskapte klimaendringene er slutten på naturen «fordi det ikke lenger finnes noe sted på jordas overflate som er uberørt av mennesker». Dermed blir alt litt menneskeskapt, og alt litt kultur.

Slike tanker er ikke nye i Norge. Hverven viser til at Norge tidlig kom med i tenkningen rundt disse spørsmålene, først og fremst gjennom filosofen Arne Næss (1912-2009). Konsekvensene ser vi også når det gjelder Østsjøområdet miljøpark.

Spøkelser fra 1600-tallet

Ett kapittel i boka har overskriften «Spøkelser fra 1600-tallet». Der griper forfatteren tak i vårt tankegods om naturen. Det er særlig en gruppe europeiske menn som levde på 1600-tallet som trekkes frem: Francis Bacon, Galileo Galilei, Johannes Kepler, Isaac Newton og René Descartes. Disse tenkerne formulerte ideer som har preget menneskers forståelse av naturen, og som la grunnlaget for klassisk naturvitenskap og opplysnings-tidens verdensbilde. De betraktet naturen som bestående av ting, der alt rundt oss som ikke er mennesker, «ble forstått som avgrensede fysiske objekter, som rene gjenstander».

Tenkemåten passer godt for økonomien, der naturen bare betraktes som en ting uten verdi. Naturen beskrives som menneskenes «ressurskammer» som vi står fritt til å utnytte. Denne tenkemåten er basis for natursynet og naturforståelsen, og danner vår moralske vurdering av naturen. «Naturen der ute er i seg selv verdifri og meningsløs. Slike tenkemåter springer ut av den klassiske naturvitenskapens forståelse av naturen,» skriver Hverven.

I januar 2024 la NRK frem en analyse av hvordan naturen i Norge var blitt nedbygd bit for bit over de senere år. Det var ingen stor overraskelse for de fleste, men omfanget sjokkerte likevel. Det viste seg at regjeringen manglet en samlet oversikt over nedbygging av naturen. Den enkelte kommune bestemmer selv i utbyggingsaker. Begrunnelsen for utbygging er at kommunene ønsket verdiskaping, bedre økonomi, flere arbeidsplasser og at det er mye natur igjen. Intet nasjonalt lovverk kan sette en stopper for kommunenes beslutninger i arealsaker i dag. Et sentralt syn er at kommunene har best innsikt og oversikt over behovet for utbygging i sitt eget område. Oslo kommune er intet unntak. I Østsjøområdet

miljøpark er det flere eksempler på en slik gradvis nedbygging.

Menneskers påvirkning av naturen

Filosofen Sigurd Hverven skriver i sin bok *Naturfilosofi*¹ at den moderne natur- og miljøfilosofien er en forholdsvis ny gren av filosofifaget, og at naturfilosofi blir en egen tydelig filosofisk disiplin først på 1960 og 1970-tallet, parallelt med fremveksten av moderne miljøbevegelser. Dette er en følge av den nye bevisstheten om menneskers påvirkning av naturen.

Boken stiller en rekke spørsmål om hvordan mennesker forholder seg til naturen. Hva er natur? Har naturen egenverdi? Har mennesker et moralsk ansvar for naturen?

1. Sigurd Hverven: *Naturfilosofi*, 2018, Dreyer Perspektiv.

OPPSAL SAMFUNNSHUS SELSKAPS - OG MØTELOKALER

OPPSAL SAMFUNNSHUS

I bydelens hjerte

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo
Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.
www.oppsalsamfunnshus.no

Det siste skrik?

Nei, ikke Munchs siste skrik. Heller ikke siste skrik fra Paris. Det gjelder hettemåkas siste skrik.

De siste 25 årene har bestanden av hettemåke i indre Oslofjord gått ned med 88 prosent. En tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på hettemåkas siste skrik.
- Da er det for sent!

Hjelp oss med å verne om naturen og fuglelivet. BirdLife Norge tilhører verdens største grasrotbaserte naturvernorganisasjon. Meld deg inn nå.
- Ikke vent til det er for sent.

oa.birdlife.no
- Vi tar fuglevern på alvor!

BirdLife NORGE | avdeling Oslo og Akershus

Turveien før utbygging. Rognerudskogen, som tilhører miljøparken, grenser til turveien. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 15. mai 2016.

Her kappes det i Rognerudskogen. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 8. april 2019.

Dersom man ser verden som todelt, dvs. mennesket på den ene siden og naturen på den andre, slik enkelte tenkere har valgt å gjøre, vil tilhengerne av naturen lett bli oppfattet som «sentimentale romantikere», framholder han. «Når våren kommer, trærne skyter knopper, dagene blir lengre og fuglene kvitrer om morgenen, vil mange føle at dette er godt og verdifullt. Men egentlig er disse vårdagene bare atomer i mekanisk bevegelse, forteller det materialistiske natursynet oss.» ifølge tenkerne etter den gamle tradisjonen. «Det er vi mennesker som oppfatter våren som fargesprakende og velklingende. Våren finner utelukkende sted i våre hoder. I virkeligheten er vi vitner til blinde, nøytrale mekaniske prosesser», skriver Hverven om natursynet fra 1600-tallet.

Tenkemåten henger igjen

Spøkelsene fra fortiden er med oss og preger vår forståelse av naturen og har derfor innflytelse på hvordan vi behandler den. Tenkemåten henger igjen. Det passer, sett fra et økonomisk perspektiv, siden det da ikke er noe i naturen som setter grenser for økonomisk utnyttelse. «Hvis naturen betraktes *kun* som en samling blind materie, vil vi også behandle den på en måte som miljøetisk sett er moralsk feil, og som vil være til skade for livet i naturen og i neste

omgang for menneskene selv,» skriver Hverven.

Biologien

Biologiens studieobjekt er liv. Hverven framholder at det er misforstått å tenke på biologien som en dårligere vitenskap enn fysikken bare fordi den ikke formulerer generelle lover. «Å formulere generelle lover er en metode som fungerer godt når studieobjektet er livløst stoff, som partikler, atomer, himmellegemer osv. Det fungerer dårligere når studieobjektet er levende, konkrete, historiske størrelser som organismer og arter.»

Nytt natursyn

Det er bemerkelsesverdig at 1600-tallets naturvitenskapelige verdensbilde fremdeles har slik kraft, skriver forfatteren som gjør seg til talsperson for en ny virkelighetsforståelse. Det er krise i relasjonen mellom menneske og natur. Når målestokken var laboratorieeksperimenter som avdekket naturens gåter i naturvitenskapens gjennombrudd, må vi nå skifte målestokk der naturen må fylles med verdi, mål og mening. Forfatteren kritiserer ikke naturvitenskapelig forskning i dag, men framholder at de 400 år gamle spøkelsene må erstattes med et nytt natursyn.

Nasjonalt nivå

I en kronikk i Aftenposten 23. januar under overskriften *Norge bør lære av Costa Rica*, lister professor Bård Harstad² opp åtte punkter til tiltak. Ett av punktene omhandler beslutninger om vern versus utbygging som Harstad mener må sentraliseres til nasjonalt nivå. Mange politiske beslutninger bør desentraliseres, men naturens økende nasjonale verdi tilsier at tiden er inne til for å inndra kommunenes rett til å bygge ut og dermed ødelegge fellesskapets verdier. Det holder ikke med «tydelige krav og forventninger» slik klima- og miljøvernminister Andreas Bjelland Eriksen (Ap) formulerer det. I Costa Rica, som Harstad viser til, er det ikke slik at kommunene bestemmer over nasjonale verdier.

Vi kan ikke forvente at alle kommuner har kompetanse nok til å ta inn over seg et nytt natursyn, på bekostning av de gamle spøkelsene. Derfor må vi få på plass et lovverk som i sterkere grad tar hensyn til naturen.

Regjeringen skal i løpet av 2024 legge fram en stortingsmelding om naturmangfold for å følge opp den nye internasjonale naturavtalen. Det får vi håpe med tiden også gir Østensjøområdet miljøpark bedre vern mot gradvis nedbygging.

Ledningstrøbbel

Kraftgaten over et langt strekk på vestsiden av Østensjøvannet er en trussel for fugler som lett kan kollidere med kablene. Resultatet ender ofte fatalt, noe som har reist spørsmål om hva som kan gjøres for å redusere faren. Flere tiltak vurderes inntil kablene en gang forhåpentligvis blir lagt i jorden.

Håkan Billing

Generelt om distribusjon av strøm

Produksjon av elektrisitet er kanskje den største milepælen i vårt moderne samfunn. Tenk deg en hverdag uten strøm! Det finnes noen slike samfunn rundt om i verden, men de blir færre og færre, på de mest utilgjengelige steder. I vår industrialiserte del av verden er det en umulighet – nesten alt rundt oss er basert på strøm, altså energi.

Strømmen produseres ett sted, og høyspente overføringskabler frakter strømmen frem til transformatorstasjoner, hvor spenningen senkes og fraktes videre via distribusjonslinjer frem til så godt som hvert eneste hus i landet. Luftkabler er den rimeligste måten å distribuere strøm på. Fint for oss mennesker, men ikke for naturen. Særlig ikke for fugler. Det gjenstår mye forskning på problematikken, men flere fagrappporter antyder et grovt overslag på hundretusener til millioner drepte fugler på grunn av elektroksjon (elektrisk overslag) og kollisjon med strømkabler årlig over hele kloden.

Når det gjelder fugledød knyttet til strømdistribusjon, deler vi inn problematikken i to hoveddeler. Den ene er elektroksjon, hvor fuglen kommer i kontakt med to strømførende kabler, som oftest med dødelig utfall. Dette skjer ved mastene. Denne artikkelen skal i stedet omhandle den andre problematikken: Direkte kollisjon med kabler. Her er faremomentet *mellom* mastene.

Problemet øker år for år, særlig i Asia og Afrika, men selvsagt også her til lands. Det er snart 150 år siden den første dokumentasjonen av fuglers kollisjon med strømkabler ble publisert, så det er underlig, at vi ikke lærer. I 1876, i tidsskriftet *The American Naturalist*, publiserte E. Coues artikkelen *The destruction of birds by telegraph wire*. Under en ridetur langs telegraflinjen mellom Denver, Colorado og Cheyenne, Wyoming telte han mer enn 100

Kraftledningene over Abildsø-feltet er synlige fra bakken, men forsvinner lett mot bakgrunnen hvis man kommer opp i lufta. Øverst syns den tynnere jordkabelen. Foto Håkan Billing.

døde fjellerker langs linjen i løpet av en time. Dette bekymret ham, samtidig som han tenkte at siden telegrafene var kommet for å bli, måtte han dessverre bare akseptere at mennesket må leve med færre fugler rundt seg i fremtiden.

Fuglenes syn og atferd

– Å fly rett inn i en kraftig kabel – ser fugler så dårlig, tenker du kanskje. Absolutt ikke. De fleste av fuglenes sanser er bedre utviklet enn hos mennesker. Synet er overlegent, både hos dagaktive og nattaktive fugler. Problemet ligger i fuglenes atferd, hvordan synet brukes, og synsfeltet.

Fuglers syn er faktisk bedre enn hos noen andre dyregrupper. Motstandere av fyrverkeri (jeg er også mot!) hevder gjerne at fuglers syn er dårlig utviklet, særlig om natten, og at fugler som skremmes av fyrverkeri krasjer i trær, vinduer og vegger. Det er altså ikke korrekt. Så hvorfor kolliderer så mange i kraftledninger?

Mange rovfuglarter, som hauker og falke, kan til og med rette skarpsynet mot to eller flere objekter samtidig. Faren oppstår hvis individet bøyer hodet nedover for å spane etter et byttedyr. Da kan kabelen komme i blindsonen. Spesielt gjelder det unge og uerfarne luftens jegere.

Hønsfugler *Galliformes*, som i Norge representeres av arter som jerpe, rype, storfugl og orrfugl (samt raphone og vaktel) har dårlig utviklet fokusområde (foeva). Statistikk viser at hønsfugler har en av de høyeste kollisjonsratene med kraftkabler, og det er rimelig å anta at det er en sammenheng.

Noen fuglegrupper, som andefugler *Anseriformes* (gjess, svaner og ender) har øynene plassert langt ut på sidene av hodet. Dette gir et nødvendig vidsyn for å oppdage eventuelle farer, men synet rett fremover begrenses. Særlig er avstandsbedømmelsen dårlig til objekter lenger unna enn nærsynets synsfelt.

2. Bård Harstad er professor i økonomisk politikk ved Stanford University. Kronikken sto under seksjonen Debatt & Meninger i Aftenposten 23. januar 2024.

De fleste fugler som oppdager en kabel i sin ferdretning unngår å fly under den, og streber i stedet etter å komme seg over hindringen. Ofte skjer overflygingen mindre enn én meter over den øverste kabelen – og altfor ofte rekker ikke fuglen å få nok høyde til å komme seg over. Det er lett å tro, at den første fuglen i en flokk eller plog vil være den som kolliderer, men slik er ikke alltid tilfelle. Ungfugler flyr ofte bakerst, og har ikke fått tilstrekkelig erfaring eller flygeferdighet til å navigere raskt nok hvis individene foran foretar plutselige, uventede manøvrer. Derfor kolliderer ofte ungfugler, spesielt blant gjess, svaner og ender.

En undersøkelse på makrellterner i Wales, på en lokalitet hvor det går en kraftlinje mellom ternenes hekkeplass og området som benyttes til matsøk, viste at ternene heller fløy over enn under kabelstrekket. Men ikke etter at ungene ble klekket! Da gjaldt det for foreldrene å bruke minst mulig tid på næringsøk, og derfor komme seg hurtigst mulig til reir og unger. De aller fleste fløy da den raskeste (korteste) strekningen, altså under kablene. Men straks ungene var på vingene, passerte ternene over kablene igjen. Terner manøvrerer raskt, og er ikke særlig utsatt for kollisjoner, men det er interessant å merke seg atferden.

En digresjon her er at fugler ser ultrafiolett. En strømførende kabel avgir «støy» og UV-utslipp fra koronaeffekten i linjene. Hvordan fugler oppfatter dette er det ikke forsket tilstrekkelig på, og man antar at UV-strålingen er så lav at det ikke påvirker hvordan fuglene ser kabelen, siden de så ofte kolliderer med den.

Habitater

Kraftledninger går gjennom alle mulige naturtyper, men noen habitater skiller seg ut med høyere kollisjonsrate for fugler. Trekkende fugler over skogområder flyr gjerne høyere enn kraftledninger gjennom skog, og kollisjonsraten for linjer gjennom skog er derfor lavere enn mange andre steder. Det samme kan man anta vil gjelde for kabler i urbane miljøer, hvor trekkende fugler sjelden går ned for å raste.

Noen fugler flyr generelt på lavere høyde over åpne arealer, og er dermed mer utsatt for kollisjon på slike steder. Spesielt gjelder det ulike vannfugler, som bruker myr, beitearealer og våtmarker til både rast og næringsøk.

Derimot ser kraftkabler over vassdrag ikke ut til å utgjøre like stor risiko for kollisjon, selv om det skjer, der også. Flere rapporter, blant annet noen norske i perioden 1984–1995, viste også at de fleste kollisjoner skjedde om vinteren og tidlig vår, gjerne i perioder med dårlig lys og/eller dårlig vær.

Ulike kabler og plassering

Omtrent halvparten av bestanden av dvergsvane i de arktiske områdene i nordvestre Europa har forsvunnet de siste 20–30 årene. Årsakene er mange, og én av dem er kraftledninger, spesielt når dvergsvanene på høsttrekket fra den russiske tundraen passerer det europeiske kontinentet, hvor kraftledningene står tett i tett.

I filmen *Flight of the Swans* (2018) følger ornitolog og naturverner Sacha Dench et dvergsvanepar fra hekkestedet på den

arktiske tundraen, og hele veien til Storbritannia. Dette gjør hun ved å fly en motorisert paraglider fra tundraen hele trekkruta til de britiske øyer. Hun oppdaget hvor utrolig vanskelig det var å se kraftlinjer fra høyden svanene flyr på, spesielt når det nærmer seg slutten av dagen, og de skal ned for å overnatte i en våtmark eller et jordbruksområde. Strømkablene går i ett med landskapet, med dødelig utfall for altfor mange individer.

Ikke bare kraftledningers plassering i landskapet er påvirkende faktorer for fuglers kollisjoner med kabler, men også «interne» forhold, som antall ledninger, deres plassering i forhold til hverandre, kabeltykkelse og andre faktorer spiller en rolle i sannsynligheten for uhell. Dette er verdifull informasjon for kraftselskapene, når en trasé er under planlegging.

Mange av ovenstående faktorer er vanskelig å bedømme i hvilken grad de påvirker kollisjonsraten, og foreløpig er det flere forhold som bygger på gode, eller svært gode, antagelser, men uten at man kan vite med sikkerhet hvor viktige disse forholdene er, eller i hvilken grad de påvirker hyppigheten av kollisjoner.

Man antar, for eksempel, at reduksjon av antall linjer vertikalt under hverandre vil redusere kollisjonsraten. Samtidig medfører reduksjon av antall linjer normalt også endring av høyden på den øverste linjen. Det er altså vanskelig å vite om det er antall linjer plassert horisontalt under hverandre, eller kun høyden på den øverste som spiller inn (eller om det er en kombinasjon av disse modifikasjonene) som avgjør utfallet.

Likevel er det flere faktorer som man mener godt dokumenterer kollisjonsrisikoen. De fleste kollisjoner skjer ved midtspenn mellom mastene. I stedet for lang avstand mellom master, bør man derfor i utsatte områder vurdere å montere flere master med kortere avstand for å redusere kollisjonsrisikoen.

Kraftlinjehøyden er det stor enighet om ofte er svært avgjørende. Jo høyere linjer over åpne områder med store mengder fugler, desto større blir kollisjonsrisikoen. Dette kommer ikke minst av at de fleste fugler (bortsett fra småfugler) har en tendens å fly over en hindring (se avsnittet *Fuglens syn*). Oppdager fuglen kabelen først når den er nær, vil individet ikke rekke å komme over det øverste strekket, og det er derfor i denne kabelen som kollisjon hyppigst inntreffer.

Den øverste kabelen er dessuten ofte en jordkabel, og den er nesten alltid tynnere enn de øvrige kablene. Fuglen oppdager de tykke, strømførende kablene, men ser ikke det øverste, tynnere strekket før det er for sent. Eksperimentell fjerning av jordledninger ved Bybee Lake i Portland, Oregon, USA viste hele 78 % reduksjon i kollisjonsdødeligheten. Jordledningen er imidlertid nødvendig for driftssikkerheten og for å beskytte mot lynnedslag, så å fjerne jordledningen er ingen reell løsning.

Kabler som går vinkelrett mot fuglens flygeruter i et område resulterer i høyere kollisjonsrate. Slik er tilfellet ved Østensjøvannets vestsida. På bakken under kablene er det mye menneskelig aktivitet. Her er sportsvirksomhet, og mange lufter hunden

sin på gressplenene. Gjess kommer ofte fra fjorden vest for vannet, og kraftlinjen ligger på tvers av innflygingen ned til Østensjøvannet. Plasseringen av strømlinjetraseen er fra fuglens ståsted den aller verst tenkbare! Man kan trygt si, at det er rene oppskriften på hvordan man absolutt ikke bør strekke en kraftlinje ved et fuglerikt område.

Menneskelige forstyrrelser

Den største årsaken til menneskeskapt forstyrrelser ved fuglers kollisjon med kraftlinjer er jakt. Andre dokumenterte forstyrrelser er landbruksaktiviteter og friluftsliv/rekreasjon. Sistnevnte er et forsterkende problem ved Østensjøvannet i Oslo, spesielt krafttraseen fra Abildsø og over gressplenene sørover i retning Rustad skole.

Vår infrastruktur av veier, jernbane og fly i nærheten av kraftlinjer byr også på utfordringer for fugler. For å finne dokumentasjon må vi utenlands, hvor en rapport viser at nærliggende motorveier kan være forbundet med 50 % økning i sannsynligheten for at haukørn vil kolliderer med kraftledninger nær veinettet. Jernbaner ser ikke ut til å gi tilsvarende negativ effekt.

En liten, positiv effekt er at mange fuglearter kan lære å unngå kritiske lokaliteter, og noen kan også på sikt lære nye trekkruer. Men ikke alle arter og individer kan det, og vi vet foreløpig altfor lite om slike endringer i fuglens atferdsmønster. Som hovedregel er det heller vi som i vår planlegging bør tilpasse oss naturen og fuglelivet, og ikke forvente at fuglene skal tilpasse seg.

Østensjøvannet

Strømkabelen forbi Østensjøvannet kommer sørfra, fra Solbergfoss (Glomma ved Askim) og har 132 kV transmisjonsnett. Kraftgaten som ble anlagt i 1914 går gjennom Østmarka til Skullerud og videre til transformatorstasjonen i Plogveien nordøst for Abildsø gård. Den gang var det ingen som tenkte på fuglekollisjoner.

Kraftsystemutredningen 2022–2042 stiller strenge krav, også miljømessig. Dessverre er veien fra papir til virkelighet lang. Noen lyspunkter kan vi imidlertid se. I 2021 gav Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) Statnett konsesjon til utbygging av en 420 kV luftledning mellom Hamang transformatorstasjon i Bærum og Smestad transformatorstasjon i Oslo. BirdLife Oslo og Akershus var en av om lag 700 personer og organisasjoner som protesterte mot planene, og vi mente at tiden var inne for å i stedet legge jordkabel, selv om det vil bli mange ganger mer kostbart.

Den 2. april 2024 kom en pressemelding fra Regjeringen: *Ny kraftledning mellom Hamang og Smestad skal legges som kabel i bakken*. En stor miljøgevinst! Nå må vi kjempe videre for at også strømrøret ved Østensjøvannet legges under bakken. Prosessen vil bli lang, og i mellomtiden må vi jobbe for at kablene påføres markører som er synlige for fugler, slik at den unødvendige fugledøden ved Østensjøvannet minimeres.

Løsninger

Hva er den beste løsningen, for å unngå fugledød mot kraftlinjer? Ser man bort fra

Døde fugler under kraftledningen ved Østensjøvannet. Foto Anne Kari Norland.

Spiral på kraftledning i Spania. Foto Håkan Billing.

Spiraler, rottehaler eller griserumper, montert på jordkabler i et naturområde i Alicante, Spania. Foto Håkan Billing.

En hvitkinngås kolliderte med en strømkabel ved Østensjøvannet i 2019, rett foran øynene på en gruppe fra Miljødirektoratet. Foto Håkan Billing.

Befaring av kraftgaten ved Østensjøvannet, med Elvia, Østensjøvannets Venner og BirdLife Oslo og Akershus. Fra venstre: Jan Olav Nybo, BirdLife; Amund Kveim, Østensjøvannets Venner; to representanter fra Elvia og Håkan Billing, BirdLife.

det økonomiske, er nedgraving av strømkabelen det eneste alternativet som fullstendig eliminerer problemet. Det er dyrt, ofte rundt 4–10 ganger mer kostbart med jordkabel enn luftkabel. Den må graves så langt ned, at det ikke blir for høye verdier av elektromagnetiske felt på overflaten. Jordkabling kan bli pålagt av lovbestemmelser, sikkerhetsfaktorer, ren estetikk, men også på grunn av fuglelivet.

Andre typer avbøtende tiltak kan være vanskelig å forutsi virkningene av, fordi hensynsfaktorene er så mange og komplekse. Både teknisk og med hensyn til fugleøkologien.

Kraftledninger bør ikke gå på tvers av fuglenes flyruter. Risikoen for kollisjon er lavere der hvor kraftlinjen går langs med fuglenes bevegelse. I noen tilfeller kan man vurdere og rett og slett flytte ledningstraseen lenger unna der hvor det er naturlig at mange fugler holder til.

Nå for tiden blir det mer og mer vanlig å montere markører, eller avvisere, på strømkablene, for å øke synligheten av kablene. Det kommer stadig nye modeller på markedet, men hva som er best finnes det ingen endelig fasit på. Terrenget rundt, og hvilke fuglegrupper som holder til i området kan være avgjørende for valg av avviser, og også hvor tett de bør monteres. Avvisere blir en langt rimeligere løsning enn jordkabling. De hjelper, og kan redusere fugledødelig-

heten med mer enn 50 %, i noen sjeldne tilfeller helt opp til 94 %, men eliminerer ikke problemet.

Det råder stor usikkerhet knyttet til valg av den mest effektive trådmerkingen, og antagelig må man vurdere hver lokalitet og kabelstrekning individuelt.

De første kommersielle markørene var spiraler – også kalt rottehaler og griserumper – som festes på kabelen. Merkelig nok viser det seg at små spiraler har større effekt enn store, uten at jeg har funnet dokumentasjon på hvorfor. Forsøk med spiraler i farger, som hvitt, gult og oransje har ikke gitt større dokumentert effekt mot fugledødelighet enn de opprinnelige grå. Spiraler er mer eller mindre i ferd med å forsvinne fra markedet.

Moderne avvisere i form av bevegelige, fargete plater, kuler og annet i ulike farger, med eller uten refleks viser seg å være mer effektive enn spiraler. Såkalte flyballer er mer eller mindre faset ut som avvisere for fugler. Markører med lysere farger, mer kontrast og med bevegelige komponenter, gjerne med lys (bra for natttrekkende fugler) eller refleks ser ut til å være mer effektive i de fleste tilfeller.

Fordi de fleste kollisjoner skjer med den øverste ledningen, jordkabelen, er det viktigst at denne får tilstrekkelig med markører. Avvisere på de strømførende ledningene kan føre til ytterligere koronautladninger og uakseptable nivåer av lydstry,

radiointerferens og strømtap. Men der hvor det anses nødvendig, monterer man gjerne markører på alle kablene i spennet mellom mastene.

Før og etter

Det er vanskelig å registrere hvor mange fugler som kolliderer. Fuglen som treffer kabelen, blir som regel ikke liggende lenge før den blir tatt av rev eller annen predator. Med mindre kabelen skal graves ned, bør man registrere hvert tilfelle, både før og etter kabelmarkering. Det finnes spesielle vibrasjonsfølere til å montere på masten. Disse registrerer hver fuglekollisjon, slik at man kan føre god statistikk på effekten før og etter montering av avviserne.

Ifølge Elvia (tidligere Hafslund Nett), som eier og drifter det meste av regionalnettet på Østlandet, brukes ikke kranbil for å montere avvisere. I stedet brukes en kabelvogn, som dras langs kabelen. Det betyr at strømmen i den kabelen må slås av under arbeid, og at man derfor ikke kan utføre arbeidet vinterstid – da krever strømforbruket at alle kablene er strømførende.

Skal vi krysse fingrene for at det snart blir en løsning for å få redusert antall fugler som dør i kollisjon med kraftledningene på vestsiden av Østensjøvannet? Østensjøvannets Venner og BirdLife Oslo og Akershus er på saken!

Ved Getterön naturreservat sør for Göteborg er toglinjen skjermet, og på strømlledningene henger mange fargerike, reflekterende ledningsmarkører som flagrer i vinden og er godt synlig for fuglene. Foto Håkan Billing.

Noen referanser

- Bernardino, J. mfl. (2018). Bird collisions with power lines: State of the art and priority areas for research. *Biological Conservation* 222, 1–13.
- Bevanger, K., Refsnæs, S. (2009). Fugl og kraftledninger. NVE.
- Coues, E. (1876). The Destruction of Birds by Telegraph Wire. *The American Society of Naturalists*, vol. 10, No. 12, ss. 734–736.
- Erickson, W.P., Johnson, G.D., Young Jr., D.P. (2005). A Summary and Comparison of Bird Mortality from Anthropogenic Causes with an Emphasis on Collisions. *General Technical Reports*.
- Fitzpatrick, J.W. og Lovett, I.J. (2016). *Handbook of bird biology*. Cornell Lab of Ornithology. John Wiley & Sons, Inc., Chichester, West Sussex. 716 s.
- Henderson, I.G., Langston, R.H.W., Clark, N.A. (1996). The response of common terns *Sterna hirundo* to power lines: an assessment of risk in relation to breeding commitment, age and wind speed. *Biol. Conserv.* 77, 185–192.
- Kraftsystemutredning 2022–2042 for Oslo, Akershus og Østfold. Juni 2022.
- Sporer, M.K., Dwyer, J.F., Gerber, B.D., Harness, R.E., Pandey, A.K. (2013). Marking power lines to reduce avian collisions near the Audubon National Wildlife Refuge, North Dakota. *Wildlife Society Bulletin* 37, 796–804. <http://dx.doi.org/10.1002/wsb.329>.
- <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-kraftledning-mellom-hamang-og-smestad-skal-leggesom-kabel-i-bakken/id3031947/>

«Mortkongen» var tittelen verdig

Leif-Dan Birkemoe

En gruppe på fire isfiskere kunne i slutten av februar observeres på isen. Anledningen til å spørre om fangst gjorde at kursen ble satt mot fiskerne. Isen hadde et lite snødekke og var fin å gå på.

Joda, her er det fisk svarte førstemann og viste fram et bilde på mobilen av en mort på rundt 400–500 g. som var sluppet ut igjen. Heisan! Fiskeren så plutselig over mot en annen i gruppen som tydelig hadde fått napp. Vi småløp bort til snøret med fisk. Det var mort også for han. Forsiktig hektet han fisken av kroken og puttet den opp i en plastpose for veiing. Det ble 610 g og 33 cm. Ikke verst! «Mortkongen Fredrik» hadde nok en gang vist at han var tittelen verdig.

De andre i gruppen var helt enig. Fredrik var ubestridt den med flest mort. Forsiktig lot han morten gli ned i ishullet og friheten.

Den største fisken i dag var veid til 750 g og rundt 35 cm. Dette burde vise at det var fisk fra flere årsklasser mente fiskerne som også kunne fortelle om fangst av abbor. Merkelig nok, ingen hadde fått gjedde. Hver fisker hadde tre ishull å holde oppsikt med.

En av fiskerne hadde et selvkonstruert kamera han firte ned sammen med snøret. Her kunne han se fisken og fange opp lyder i vannet. Men sikten var begrenset. Isen hadde en tykkelse på ca. 50 cm, noe som også dempet lyset på en dybde av ca. 2 meter.

«Mortkongen Fredrik» viser stolt fram morten han fikk og som snart skulle få friheten tilbake. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28.02.2024.

Kløyvsoppen i miljøparken – kan den kommunisere?

Hvor langt kan vi komme når det gjelder å forstå andre arters kommunikasjon? En sak er arter som står oss nær; pattedyr som katter, hunder, hester - vi kan tolke noen av deres signaler og kroppsspråk. Vi kan skjelne mellom fuglers varselrop og deres flørtende triller. Selv når det gjelder insekter har vi en viss innsikt, vi kjenner honningbiens dansespråk, og vi kan «dufthacke» oss inn i insektenes kommunikasjon for å etterligne deres feromoner, de kjemiske duftsignalene som blant annet brukes for å tiltrekke artsfeller. Men hva med sopp? Kan sopp kommunisere?

Anne Sverdrup-Thygeson

Forskere har sniklyttet på «soppskravling» ved å stikke orsma elektroder inn i soppens kropp. Det de da finner, er et systematisk sett av signaler som forflytter seg gjennom soppene. Disse signalene hadde ulike mønstre for hver av de fire artene forskerne undersøkte.

Aller mest «pratsom» var kløyvsoppen; en liten, hårete, grå-rosa, vifteformet sak som lever av og vokser på døde trær, særlig soleksponerte løvtrær.

Jeg har et spesielt forhold til denne arten. Tidlig på 2000-tallet undersøkte jeg gnagespor etter insekter i barken og veden på nydøde ospetrær i skogene rundt Oslo. For, som nevnt, ospa er et paradys for alskens arts mangfold. Samtidig kikket jeg på soppene som dukket opp på disse ospelægrene, fordi vi i forskergruppa allerede da hadde en idé om at det var tettere mellom biller og sopp enn hva som er kjent.

Senere viste vi at sopp kan haike med biller som flyr til nylig døde ospetrær, og slik bli fraktet helt fram dit festen skal være. Og at billenes taxitjeneste bidrar til at nedbrytningen av ospestokker går raskere, fordi soppene kommer fram og får gjøre jobben sin.

Men tilbake til feltarbeidet der jeg kartla gnagespor etter biller. Her kunne jeg nemlig ikke unngå å se kløyvsoppen – den vokste gjerne ut av hullene der trebukker hadde gnagd seg ut.

Nå er det ikke lett å forstå «soppisk», eller hva man nå skal kalle det. Men om man tenker på de elektriske pulstoppene som bokstaver og grupperer tett påfølgende toppe av pulser sammen

som «ord», er det i det minste morsomt å konstatere at kløyvsopp har en ordlengde på 4.4 – svært likt gresk, med en gjennomsnittlig ordlengde på 4.45, eller engelsk, med 4.8.

Om det er nyttig informasjon, er en annen sak – forfatteren av denne artikkelen er tydelig på at det slett ikke er sikkert at disse pulsene er et soppspråk; det kan være helt andre forklaringer.

Det er likevel ikke vanskelig å argumentere for at det kan være meningsfylt, ja til og med nødvendig, for en sopp – som for det meste består av langstrakte, trådformede filamenter som strekker seg under jorda eller inn i døde trær – å kunne sende signaler fra en del av soppkroppen til en annen. Signalene kan handle om hvor det finnes mat, eller om et angrep fra en soppetende fiende. Det finnes også andre studier som understøtter at et slikt system for å flytte informasjon finnes i sopp, selv om flere andre mekanismer enn elektriske impulser diskuteres.

Det er neppe fordi den er god til å snakke for seg, men kløyvsopp må sies å være en suksessrik art. Den finnes på alle kontinenter unntatt Antarktis – der er det som kjent smått med døde trær å vokse på.

Noe av grunnen er at kløyvsopp fikser utrivelige miljøer, som tørre, varme omgivelser. På undersiden av selve sopp-hatten har kløyvsopp noe som ligner skiver, altså slike du finner under fluesopp eller sjampinjong. Hos kløyvsopp er disse liksomskivene kløyvd, altså snittet opp i lengderetningen, og det gjør soppene lett gjenkjennelig. Når det er tørt i været, krøller skivene seg slik at de beskytter de delene av

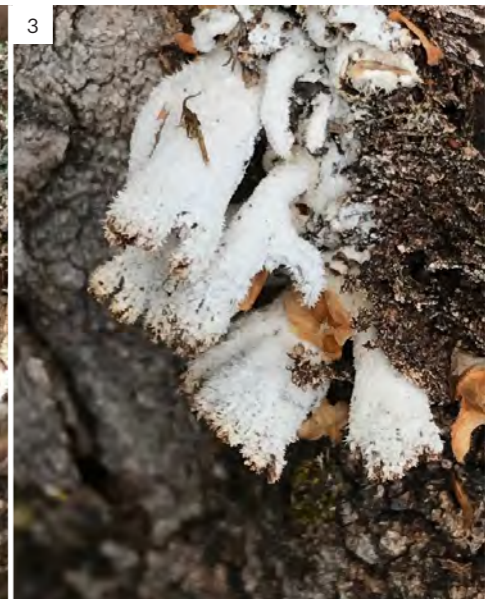
undersiden der sporene – soppenes parallell til frø – produseres. Når regnet kommer, fanger fuskepelsen på oversiden vann som fukter hele soppene; skivene retter seg ut, og sporene kan slippes. Soppene tåler runde på runde med slik uttørring og oppbløting.

Uansett om kløyvsopp selv kan bruke ord eller ei, er det hevet over enhver tvil at det er snakket og skrevet mye om arten. Én ting er at den kan dukke opp på de merkelige steder. I Irland er den for eksempel funnet på «traktoregg», altså rundballer. Den kan vokse på gamle hvalbein og dessverre også en sjelden gang inne i våre kropp, som i lungene eller i bihulene.

Det siste der kan vi kanskje tilgi, når vi i den andre vektstakelen legger all nytte denne sopp faktisk bidrar med: I deler av tropene, i både Asia, Afrika og Mellom-Amerika, der mykere sopper råtner fort og er lite egnede å sanke til konsum, er den seige kløyvsoppen en viktig og høyt skattet matsopp.

Soppen spiller også en betydningsfull rolle i en rekke moderne industrier. Virkestoffer fra kløyvsopp testes ut i kreftbehandling, og er i bruk i kosmetikkbransjen og i matindustrien.

Selv oljebransjen bruker sopp: I Tyskland har man kjørt tester i gamle oljefelt der kløyvsopp brukes til å gjøre vann mer tykflytende, uten at man må ty til giftige kjemikalier. Når det seigtflytende soppvannet pumpes ned i halvtomme oljereservoarer, vil det presse mer av restoljen ut. I den grad vi overhodet skal hente opp mer olje, er det i alle fall bedre å tømme gamle oljefelt enn å starte opp nye.

- 1) Bokomslaget.
- 2) Kløyvsopp *Schizophyllum commune*, undersiden med skivene. Funnet ved Bakkehavn 6. august 2019. Foto: Rune Zakariassen, Artsdatabanken. Foto: Rune Zakariassen, Artsdatabanken.
- 3) Kløyvsopp *Schizophyllum commune*, undersiden med skivene. Funnet ved Bakkehavn 6. august 2019. Foto: Rune Zakariassen, Artsdatabanken.
- 4) Kløyvsopp *Schizophyllum commune*, sett ovenfra. Wikipedia Commons, CC BY-SA 3.0. Foto: Jerzy Opiola.

Kløyvsopp har et ess i ermet som bidrar til dens suksess. Synes du diskusjonen om kjønnsidentitet kan være krevende? Bare vent til kløyvsoppen hiver seg med i debatten. Den er nemlig den stolte innehaver av intet mindre enn 23 328 ulike kjønn! Eller paringstyper, som man gjerne kaller det blant sopp. Dette er rekord selv i soppriket, der mange kjønn slett ikke er uvanlig.

Dette med sex og kjønn er enklere for sopp, som ikke trenger noen «nøkkel-i-lås»-sammenkobling for å pare seg; sopp har ikke, og trenger ikke, kjønnsorganer. For kløyvsopp holder det at to compatible individer ligger inntil hverandre, lager en liten bro mellom seg, og sender cellekjernen over broen til sin utkårede.

Det hendige med et slikt system er at kløyvsoppindivider kan pare seg med nesten alle andre av samme art – ikke bare med om lag halvparten, slik det er for dyr, som vanligvis har to kjønn med om lag 50/50-fordeling. Dette gjør også at kløyvsopp som art får stor variasjon i arvestoff, og det er gunstig for å kunne tilpasse seg når miljøforholdene endres.

Så altså, om sopp faktisk kan «snakke», med elektriske signaler eller på annet vis, er fortsatt høyst usikkert. Men med familiemedlemmer i alle verdens skoger, et livlig nabolag av arter i samspill, strid og symbiose, og 23 000 kjønn å holde styr på, burde iallfall kløyvsoppen ha mer enn nok å prate om.

Om artikkelen

Teksten til artikkelen om kløyvsopp er hentet fra Anne Sverdrup-Thygesons bok *Skogen – om trær, folk og 25 000 andre arter*, i kapitlet *Osp – om kamp og samspill i skogen* i underavsnittet *Om språk, sopp og sex*. Utdraget er gjengitt etter tillatelse av forfatteren og Kagge forlag. Boka ble utgitt i 2023. Kløyvsopp ble påvist ved Bakkehavn i Østensjøområdet miljøpark i 2019. Funnet er registrert i Artsdatabanken.

Mikroplast i Alnaelven

Overvåking av mikroplastnivåer i vann og vassdrag utføres jevnlig. Høye forekomster av mikroplast er funnet i Alna, nedstrøms Østensjøbekkens utløp.

Leif-Dan Birkemoe

Prøvetaking av partikler i Alnaelven. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 16.08.2023.

I august 2023 møtte jeg prosjektleder Vanja Alling som sammen med en annen forsker fra Norsk institutt for vannforskning (NIVA) tok vannprøver i Alna-elven nedstrøms Bryn jernbanestasjon, altså nedenfor Østensjøbekkens utløp i Alna. Prøvestedet var fra broen som førte over til Krutthuset nedenfor Nygårdsfossen.

Overvåkningsprogram

Det viste seg at NIVA jobbet med å skaffe data til Miljødirektoratets nasjonale overvåkningsprogram «Mikroplast i kyst-områder, elver og innsjøer (MIKRONOR)»

og tok vannprøver på forskjellige steder. I løpet av ca. 10 minutter ble det i en pose samlet partikler fra 10 000 liter vann. Slike vannprøver ble tatt flere ganger for å sikre at antall partikler ble tilstrekkelig stort. Vannet ble for hver prøve filtrert og partiklene samlet i en beholder for senere undersøkelse i mikroskop for å skille ut mikroplasten. Det ble også opplyst at det var viktig å få oversikt over hva flommen «Hans» hadde tilført Alna av partikler.

Overvåkningsprogrammet ble initiert i 2021 og hadde som hensikt å kartlegge mikroplastnivåer, undersøke potensielle

kilder til mikroplast og danne et grunnlag for videre overvåking av mikroplastnivåer i Norge. NIVAs oppgave var å analysere prøvene og finne ut hva slags plaststoffer som ble funnet i vannprøvene. Resultatene ville bli kjent når Miljødirektoratet publiserte rapporten.

Høye nivåer

Rapporten ble offentliggjort av Miljødirektoratet i februar 2024. I tillegg til rapporten har vi fått oversendt analyser for Alna spesielt, der det kort konkluderes med at «Alnaelven er den elven med høyeste

nivåer av mikroplast av elvene vi har undersøkt». Vi finner en rekke plasttyper i analyseskjemaene fra undersøkelsen. NIVA prøvetok partikler med et såkalt «mantanett»¹ og kun partikler i størrelsesorden 0,2-5 mm fanges av dette nettet. For mikroplast er det relativt stort! Plasten som ble fanget kommer fra vanlig plast som plastposer (polypropylen), syntetiske tekstiler (polyester og polypropylen), maling og annen plast som vi omgir oss med.

Ute i Oslofjorden er det funnet store mengder små dekkpartikler i sedimentene, men da de er relativt små, men også tunge partikler, ble de ikke funnet i overflateprøvene i Alnaelven. Disse partikler transporteres med sedimenter langs bunnen. Alnaelven kan likevel være med på å bidra til dette problemet, men dessverre klarer ikke nettet som ble brukt å fange opp mikroplast fra bildekk.

Ny rapport til høsten

Resultatene er selvsagt ikke et svar på mikroplast i Østensjøvannet, til det er vann fra andre kilder oppstrøms Østensjøbekkens utløp i Alna mer bestemmende. Vi bør nok foreløpig være forsiktig med å gi oppmalte bildekk skylden for all forurensningen. Slitasje fra dekkene til tunge elbiler sliter 30 % mer bildekk enn fossile biler ifølge Statens vegvesen. Dette kan igjen gi økende funn av mikroplast, noe fremtidige analyser kan gi svar på.

Heldigvis har flere av idrettsbanene som berører miljøparken fått annen og litt mer miljøvennlig innfylling i løpet av de siste årene. Som kjent er det forbud mot bruk av oppmalte bildekk ved nye anlegg, og kommunen har et program for oppgradering og utskifting av innfylling for banene i Oslo. Vi får håpe at fortsatt overvåking av mikroplastnivåer vil vise bedre resultater etter hvert.

Fra NIVA har vi mottatt melding om at «til høsten kommer ny rapport med resultatene fra årets utvidede prøvetaking i Alnaelven (6 tilfeller). Vi lover spennende resultater da prøvene ble tatt rett etter Hans-flommen».

Kilde:

Overvåking av mikroplast i det norske miljø (MIKRONOR). Serie nr.: 7922-2023 ISBN 978-82-577-7658-9. NIVA rapport ISSN 1894-7948.

Mailutveksling i april 2024 med forskningsleder Vanja Alling i NIVA for tolkning av resultater i Alnaelven.

Østensjøbekken langs Granhekkveien

Blågrønt drag i Granhekkveien for alle på tur.

Leif-Dan Birkemoe

Østensjøbekken renner rolig langs Granhekkveien. Villaene på vestsiden av veien har på mange måter bekken og kantsonen som en del av hagen. En av eierne ser det i alle fall slik og har slått opp en plakat som henvender seg til forbipasserende:

«Hei alle på tur i veien her.

Som dere sikkert ser er det satt opp et lite gjerde her, det er for å beskytte blomstene våre, og alle våre fugler i bekken. Her kommer mange ender, noen ganger en sothøne eller annet mer sjeldent, og de liker seg godt når de er beskyttet. Det samme gjør blomstene som nå skal spire og gro.

For å ta vare på våre små venner i hagen, har min mor og jeg gjennom ca. 30 år, satt både stauder og frø her, dette gjøres hvert år til glede for øyet og våre små koselige gjester som summer

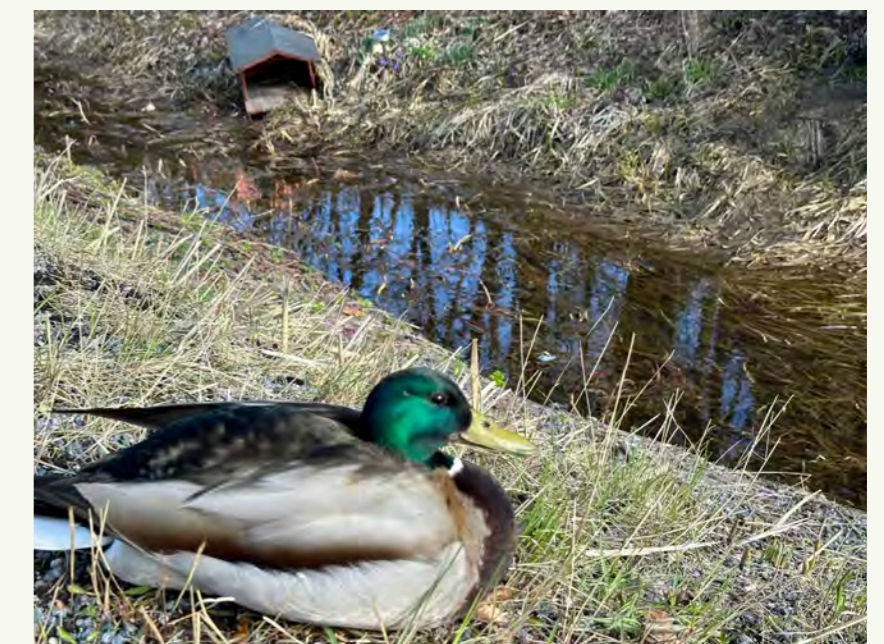
rundt. Ugress er det mye av og en del får bare stå, for noe av det er også nyttig for de minste.

Så lur du kanskje på hvorfor jeg gjør dette? Det er fordi jeg liker alt i hage- og dyrelivet, ja det er en del av hagen her. Vi har også satt opp et andehus på motsatt side (som må få litt stell i år) og der vil det også komme en del vårbloster etter hvert.

Nå venter vi bare på alt som kommer frem etter en lang vinter.

Ha en god vår og sommer, ta gjerne bilder av det du liker. Mvh Hilde».

Om et par år vil det trolig bli mer gjennomstrømming av vann i bekken. Bymiljøetaten arbeider med et prosjekt for åpning av bekken fra Østensjøvannet til nordre turvei samtidig som regulering av vann som slippes til bekken blir bedret.

En stokkand har slått seg ned ved bekkedammen. På motsatt side andehuset. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 13.04.2024.

1. «Mantanett» fanger plastpartikler. Mantanettet ligner på en skate-fisk derav navnet («manta ray»).

Østmarka - en bynær nasjonalpark

Vi har fått en ny nasjonalpark. I Østmarka, nærmeste nabo til Østensjøvannet. Ingen annen nasjonalpark har så mye lavtliggende barskog, og ingen andre ligger så sentralt og bynært. For en stor befolkningsgruppe er det kort reisevei til unike Østmarka.

Tekst og foto: Espen Bratlie

Utsikt fra Tonekollen mot Mosjøen.

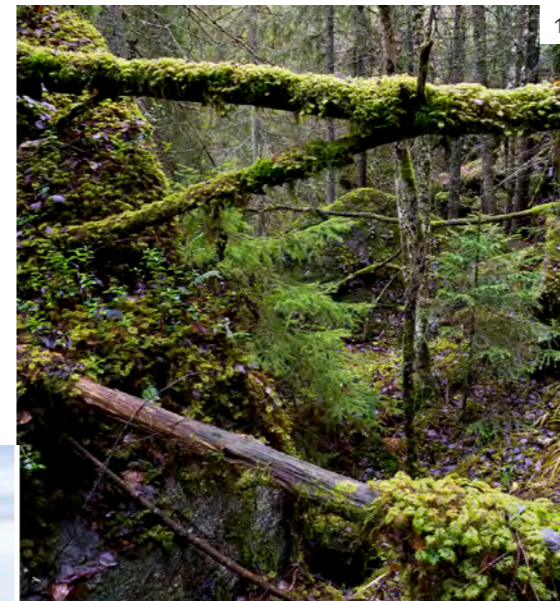
Østmarka er skog, vann, myrer, elver, skrenter, stup, søkk og daler, koller og topper. Området har mange forekomster av gammel barskog, både gran og furu, noen forekomster av gammel løvskog og rik sumpskog. De gamle barskogområdene i Østmarka er hjem for mange sjeldne arter. Ikke mindre enn 103 er rødlistet! Her er et rikt dyre- og fugleliv, gode fiskevann og kulturhistorie knyttet til skogsdrift samt spor etter flere gamle setre og markaplasser. Fire ubetjente DNT-hytter ligger i nasjonalparken;

Øvresaga, Røyrivasskoia, Stallen og Bøvelstad i tillegg til markastuene Vangen og Skjelbreia. Trolldalen og Trolldalsåsen syd for Nøklevann og øst for Skullerudåsen er den del av nasjonalparken som ligger nærmest Østensjøvannet.

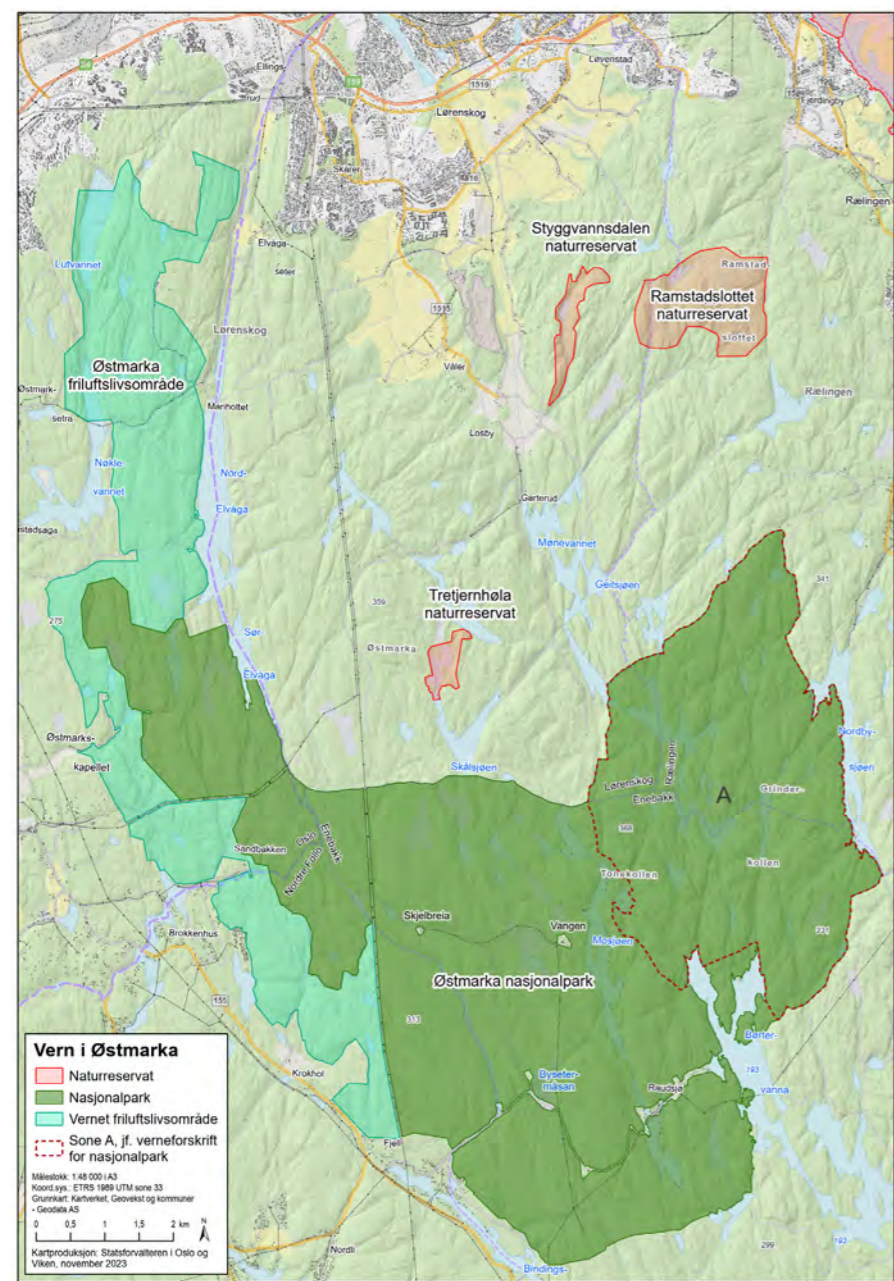
Krevende prosess

Arbeidet med nasjonalparken ble en lang og krevende prosess. Tanken ble sådd av Østmarkas Venner (ØV) i 2011 med ønske om vern av et stort område rundt

Skogsmåsan, et høyt- og avsidesliggende myrområde. Men Østmarkas Venner tenkte etter hvert større. Året etter leverte de et forslag om en nasjonalpark i Østmarka til Oslos byråd for miljø- og samferdsel Ola Elvestuen (V). I februar 2013 vedtok Byrådet i Oslo enstemmig å støtte forslaget. Siden var planene innom Miljødirektoratet, Statsforvalteren, departementer og statsråder. Nasjonalparken har vært tema for flere høringer, folkemøter, artikler og debatt i media. Ikke minst har det lokale

- 1) Typisk Østmarkaterreng. Kupert og vilt.
- 2) Ferske ulvespor på Grinderen.
- 3) Bekken bukker seg i Trolldalen.
- 4) Frodig ved Deliseterfjorden.
- 5) Bading i Langvann.
- 6) Frå venstre: Sigmund Hågvær, Helga Gunnarsdóttir og Johan G. Ellingsen fra Østmarkas Venner i nasjonalparken. Foto: Bjarne Røsjø.
- 7) Østmarka på tvers er bratt og ulendt.
- 8) Skitur gjennom trolske Svartdalen.

engasjementet vært stort. De berørte kommunene var positive til planene med unntak av kommunestyret i Enebakk som gikk imot, men der snudde vinden etter siste kommunevalg. Nasjonalparken har vært tema på alle styremøter i Østmarkas Venner fra 2011 og foreningen har argumentert varmt for planene siden. Johan G. Ellingsen, Helga Gunnarsdóttir (dagens leder) og Sigmund Hågvar var alle styremedlemmer i 2011 og de er fortsatt med i styret. Trekloveret skal ha sin del av æren for at tanken ble en realitet. Ola Elvestuen (V) har som byråd, regjeringsmedlem og statsråd også gjort en stor innsats fram mot vernet.

54 kvadratkilometer

Planene om nasjonalparken lå på bordet til flere klima- og miljøministre, men det var Andreas Bjelland Eriksen som etter vel fire uker i statsrådstolen kunne komme med nyheten 10. november 2023. Regjeringen hadde vernet 54 kvadratkilometer i kommunene Oslo, Nordre Follo, Lørenskog, Rælingen og Enebakk. Dermed fulgte regjeringen opp statsforvalterens forslag om en stor nasjonalpark. Tre alternative forslag lå på bordet med ulike variasjoner av vernekategorier og arealstørrelse. Vedtaket innebar at det eksisterende Østmarka naturreservat på 18 kvadrat-

kilometer ble innlemmet i nasjonalparken. I den delen videreføres i stor grad gjeldende restriksjoner og ivaretagelse av verneverdier. Det vil si mindre tilrettelegging for idrett og friluftsliv enn i resten av nasjonalparken.

Friluftslivsområde

I tillegg ble 17 kvadratkilometer vernet som friluftslivsområde etter markaloven. Det meste av Spinneren friluftslivsområde ble en del av nasjonalparken. Resten, samt Hauktjern friluftslivsområdet, inngår i det som nå heter Østmarka friluftslivsområde som ligger mellom nasjonalparken og bebyggelsen i vest og nord. I den nye nasjonalparken har regjeringen også lagt større vekt på brukerinteresser en vanlig. I tillegg til et vern for å bevare naturen i seg selv ønsket også regjeringen å sikre at befolkningen i fremtiden har tilgang til intakt natur for rekreasjon, friluftsliv og fysisk aktivitet. Østmarka har alltid vært et område for idrett og variert friluftsliv. Merkede stier og skiløyper skal bestå. Likeså alle kulturminnene. Den største forskjellen før og etter vernet er at det nå er forbudt med nye tekniske inngrep som skogsbilveier, kraftledninger, nye bygninger og installasjoner. Skog, plante- og dyreliv er vernet. Det betyr at det ikke er lov å felle trær annet som en del av skjøtsel og lignende. Forskriftene finnes på nettsidene til Østmarkas Venner (ostmarkasvenner.no), Statsforvalteren og på Lovdata. Men det er langt fra hele Østmarka som ble vernet. Det er fortsatt om lag 150 kvadratkilometer av arealet innenfor markalovens virkeområde i Østmarka som ikke omfattes av et vern. To skogeiere har levert søknader om frivillig vern av områder inntil nasjonalparken som derfor kan bli utvidet i nordvest og sørøst.

Ulven kom tilbake

Østmarka ble virkelig landskjent da ulven kom tilbake i 2011. Sist var på slutten av 1800-tallet. På kartet finner vi navn som Gråbeinmåsan og Gråbeindalen. Alfahannen, som kom fra grenseområdet ved Halden, etablerte seg trolig i Østmarka for første gang høsten 2012. Hunnulven vandret inn fra skogene rundt Stockholm. De fikk til og med navn, Fenris og Frøya. Året etter ble det født fire valper, og siden kom det nye kull. Noen ulver vandret ut, mens andre led forskjellige skjebner. Det har vært mye innavl, men etter friskt blod fra en hannulv utenfra har det de siste to årene blitt

født kull med opptil 8 valper. Ulven tar hovedsakelig elg og rådyr, men også bever. Beveren finnes nå i mange vann etter å ha blitt innført igjen på 1970-tallet. Ulvespor er observert hver vinter. Noen få har hatt korte møter med ulven. Ellers er den registrert på viltkameraer. Der er også gaupa avbildet. Området har også et tyvetalls områder for storfugl med intakte fagleleiker.

Grunnfjellsområde

Berggrunnen i Østmarka er noe av det eldste vi finner i Norge. Den tilhører det såkalte sørøstnorske grunnfjellsområdet som strekker seg videre gjennom Østfold, inn i Sverige og helt til kysten av Østersjøen. For om lag 300 millioner år siden, tidlig i permtiden, ble det vi kaller Oslofeltet dannet med store forkastninger i berggrunnen i Østmarka. Disse ser vi i dag som lange daler og innsjøer i nordsyd-retning. En tur på tvers av disse blir mye opp og ned. Det har mange erfart. Østmarka er vill og kupert med kort avstand fra søkk og små daler til koller og høydedrag. Vi finner spor etter isens arbeide med flutte skuringsstriper, blankskurte sva og flyttblokker i alle størrelser. Til og med noen synlige jettegryter finnes.

Vassdragssystemet

Vannene i Østmarka har betegnelser som putt, kulp, tjern, vann, sjø og fjord. Vassdragssystemet er også interessant. Østmarka har 13 store og små vassdrag. Riktignok flere utenfor vernet område. Elva fra Eriksvann renner nordover til Elvågavannene, så til Øyeren og til slutt i Glomma. Det gjør også Losbyvassdraget som har sine kilder i det gamle naturreservatet. Skjelbreia og Svartoren i Mjærvassdraget renner til slutt ut i ytre Oslofjord ved Moss. Ljanselva munner ut i Bunnefjorden ved Fiskevollbukta. Det vassdraget har sine kilder nord og øst for Lutvann og renner deretter gjennom Nøklevann og Skraperudtjern. For øvrig har Bølerbekken sine kilder med nærhet til Østmarka friluftslivsområde, både ved Ulsrudvann og Skøyenputten.

Mange har vokst opp med naturfotografen, forfatteren og fjernsynspioneren Sverre M. Fjelstad. De aller fleste av hans filmopptak ble gjort i Østmarka. Han har inspirert flere generasjoner til å bli interessert i naturen. For over 75 år siden skrev han skolestil om en nasjonalpark i Østmarka. Nå er den her.

Poppelstammene kuttet i flere etapper

Trerekka med poppel på vestsiden av vannet har vært gjennom flere runder med kapping. Det startet med ringbarking i 2017/2018. Tredje og siste kutting til nå fant sted i februar 2024.

Leif-Dan Birkemoe

I 2017/2018 ble poplene på vestsiden av Østensjøvannet ringbarket for å stanse veksten. Ved ringbarking og uttørring unngås at rotskudd vokser opp og dermed spares mye arbeid. Trærne ble plantet på første del av 1960-tallet, men arten er funnet uønsket i norsk natur.

videre. Det som ble gjort var å kappe et mindre antall trær helt nede til rota, mens for de fleste trær ble det stående igjen en høystubbe, det vil si den delen av stammen som fortsatt står oppreist. Særlig i den søndre del virket dette litt halvferdig, noe som nok skyldes at poplene ikke var helt døde.

Risikotrær

Etter hvert ble trærne tørre i toppen med fare for å knekke og falle ned på turveien. I desember 2020 ble toppene av poplene kappet fordi Bymiljøetaten karakteriserte trærne som risikotrær, dvs. at man var redd for at de kunne brette ved sterke vindkast og falle ned på turveien med fare for å treffe forbipasserende.

Høystubber

I februar 2023 fikk entreprenøren Agaia klarsignal av Bymiljøetaten til å felle

Trimming

I slutten av februar i 2024 fortsatte kappingen. Ca. 50 stammer på den søndre delen ble trimmet ned ca. 1,5 meter. Med en lift ble de høyeste stammene kuttet slik at de kom på høyde med den øvrige og friske vegetasjonen som fortsatt skal stå urørt. Området med reststammene fremtrer nå mindre dominerende. Stokkene nærmest vannet ble lagt på bakken, men resten ble fraktet vekk. Høystubbene og stokkene på bakken vil være bolig for en lang rekke organismer.

En arborist fra trepleiegruppa hos entreprenøren Agaia kappet poplene i riktig høyde slik at stammene kom i høyde med vegetasjonen rundt. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28.02.2024.

Bakkehuset revet

Tirsdag 19. mars kunne man fra Østensjøveien oppe i skråningen mellom Eterfabrikken og Eterjordet parsellhage se anleggsmaskiner i gang med å rive Bakkehuset. På folkemunne også kalt Fyrverkerihuset eller Raketthuset.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Slik så Bakkehuset ut på sine siste dager.

På ettermiddagen 19. mars hadde maskinen gjennomført rivningen. Alt var fjernet og fraktet vekk.

«Byantikvaren ser det som svært beklagelig at kulturminner i Oslo kommunes egen eie har blitt stående til nedfalls», skrev byantikvaren som svar på bymiljøetatens søknad om rivning av huset ved fjerning fra Den Gule liste.

Bygget i 1905

I Sothøna nr. 66, desember 2023 hadde vi en artikkel om husets historie. Det var ingeniør Frans Holst som grunnla eterfabrikken i 1900. «I 1904 begynte jeg at tilvirke fyrværkeri, en liten fabrikkasjon vi kun har som en bibeskjæftigelse» skriver Holst i dagboka. Det ble til et hus oppi «bakken» på jordet nedenfor fabrikkveien. Byggetillatelsen for fyrverkerifabrikken ble innvilget i 1905 og et trehus på ca. 40 m² ble bygget. Plasseringen av huset i god avstand fra den øvrige bebyggelse forteller at produksjon av fyrverkeri kunne innebære

en viss risiko for brann. Det var flere små uhell i produksjonen uten at noen personer kom alvorlig til skade. Produksjonen stanset opp da tiltaket ga liten fortjeneste. Holst fant det fornuftig å trappe ned. Varer og produksjonsutstyr ble solgt i 1911 for 600 kroner.

Bakkehuset ble deretter leiet ut til sommergjester. Bl.a. bodde dikteren Arnulf Øverland her med sin mor og en yngre bror sommeren 1912. Det heter at Arnulf både malte og skrev dikt.

Arbeiderbolig

I boka *Eterfabrikkens historie* skrives det at «huset ble ominnredet til arbeiderbolig og fikk kjøkken, stue og soveværelse. I de senere år var det Eterjordet parsellhagelag (etablert 1980) som disponerte Bakkehuset, men det ble etter hvert ubrukelig med råteskader i gulv, tak og vegger.

Markering i terrenget

Østensjøvannets Venner grep inn og fikk stanset beslutningen om å rive Bakkehuset 8. august 2023 som var planen. For det første var dette ikke et godt tidspunkt med tanke på fremkommelighet og nærhet til parsellhagene der blomster, bærbusker og grønnsaker sto klart til innhøsting. Men det viktigste var at det manglet et forslag om hvordan kulturminnet skulle bevares, f.eks. med hensyn til markering i terrenget. Bare å rykke inn med stor redskap for å rive var ingen god idé. Kanskje noe kunne stå igjen. Kommunen hadde heller ikke forsøkt seg på istandsetting til mulige formål.

Nå er huset revet og nesten alle spor fjernet. Kanskje vil syrinen som sto inntil stueveggen spire og fortelle om den gang det var folk som bodde her.

Økosystemtjenester – naturens goder

Mennesker er avhengig av naturen. Verdens små og store økosystemer leverer tjenester som vi mennesker er helt avhengig av, men som vi ikke alltid erkjenner eller reflekterer over.

Leif-Dan Birkemoe

Skogen er viktig for karbonlagring. Manglerudskogen august 2015. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Økosystemene er grunnlaget for produksjon av mat, medisiner og en rekke materialer. De renser luft og vann, binder karbon, beskytter mot flom, ras, storm og erosjon, og de gir oss mulighet for både åndelige og fysiske opplevelser. Og ikke minst: ved en bærekraftig utnyttelse og forvaltning kan de fortsette å levere disse livsviktige tjenestene i overskuelig fremtid.

At mennesker er avhengig av naturen er ingen ny erkjennelse. At vi risikerer å utarme vårt eget livsgrunnlag er heller ikke et nytt fenomen. Omfanget, intensiteten og hastigheten i påvirkningen er derimot relativt ny. Både verdens raskt voksende folketall og teknologiene vi har utviklet gjør oss i stand til å utnytte og påvirke økosystemene på en helt annen måte enn tidligere. Slik innledes NOU 2013:10 - Naturens goder - om verdier av økosystemtjenester.

Økosystemtjenester er definert som goder, tjenester eller produkter som naturen

gir menneskene. Dette begrepet brukes særlig innen naturforvaltning og fungerer som et redskap for å beregne den økonomiske verdien av naturen og omtale dens tjenester. Det er vanlig å dele opp økosystemtjenester i fire:

1. Forsynende tjenester:

Det inkluderer produkter som mat, medisiner, fiber og brensel. For eksempel er tømmer fra skogen brukt til brensel og bygging en velkjent økosystemtjeneste. Andre tjenester, som vannrensing og frisk luft, kan være lettere å overse.

2. Regulerende tjenester:

Det er tjenester som oppnås gjennom prosesser i naturen. Eksempler inkluderer karbonlagring, flomdemping fra myrer, nedbrytning av avfall, vann- og luftrensing, samt pollinering og sykdomskontroll.

3. Grunnleggende livsprosesser:

Det omfatter nøkkeltjenester som er nødvendige for produksjon av andre økosystemtjenester. For eksempel nedbrytning av organisk avfall, resirkulering av næringsstoffer, primærproduksjon og frøspredning.

4. Opplevelses- og kunnskapstjenester:

Det er ikke-materielle tjenester som mennesker får fra naturen. Det kan inkludere kulturell, intellektuell og spirituell inspirasjon, friluftsliv, rekreasjon og vitenskapelige oppdagelser.

Så neste gang du nyter en vakker utsikt, puster inn frisk luft eller høster av naturens goder, husk at dette er økosystemtjenester som naturen gir oss. Østensjøvannet er blant naturens goder.

Se også artikkelen Miljøparkens urbane skoger, og side 42.

Hva er en naturtype?

Ofte benytter vi begrepet «naturtype» her i Sothøna, men hva betyr det egentlig?

Finn A. Gulbrandsen

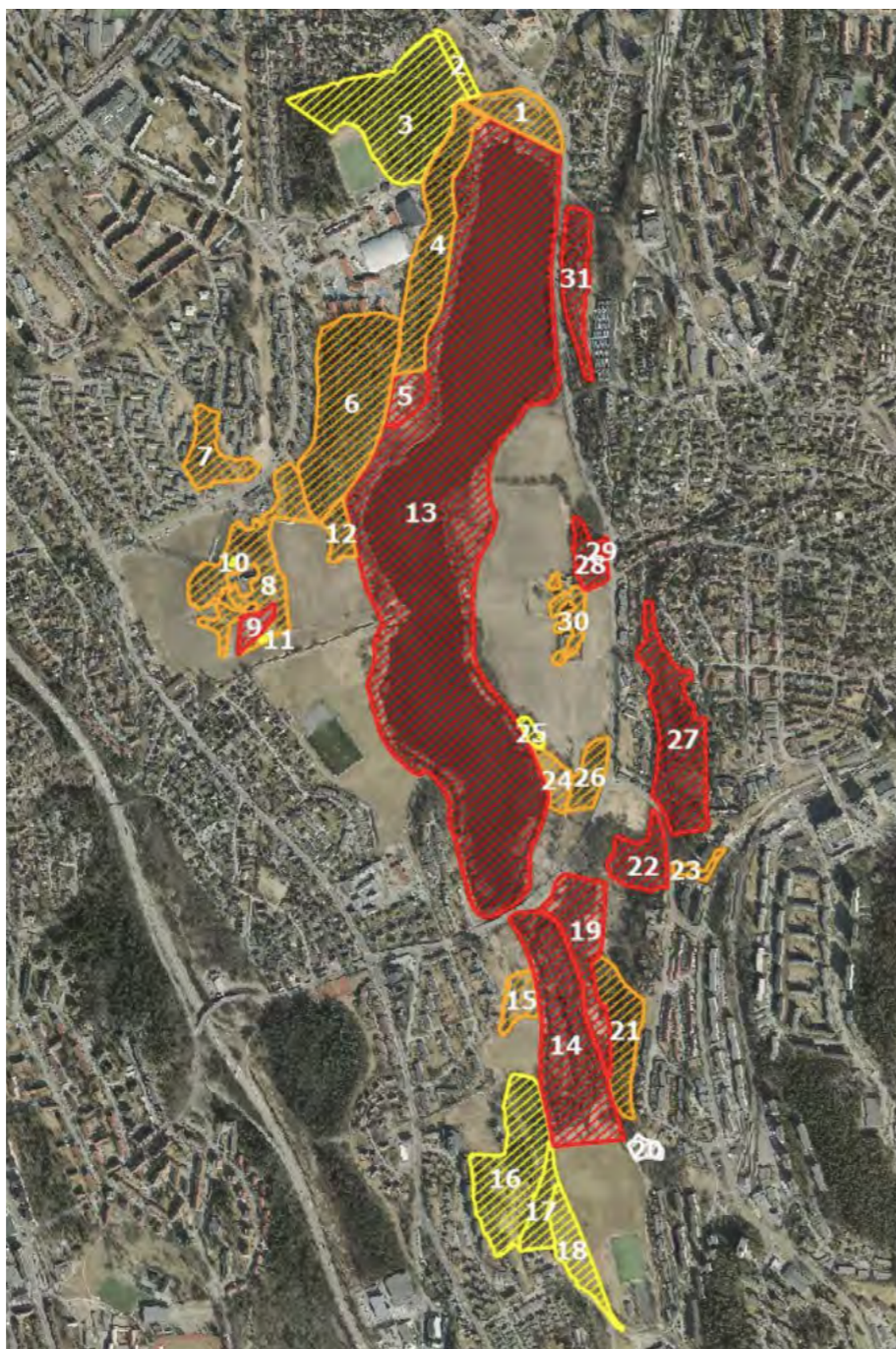
Naturmangfoldloven definerer en naturtype som en «ensartet type natur som omfatter alle levende organismer og de miljøfaktorene som virker der, eller spesielle typer naturforekomster som dammer, åkerholmer eller lignende, samt spesielle typer geologiske forekomster.» (§ 3.j).

De overordnede naturtypene er skog, fjell, våtmark, hav og ferskvann. Under de fleste av disse overordnede naturtyper finnes en mengde «underordnede» naturtyper. Ved kartlegging av de ulike naturtypene benyttes A, B og C for å verdisette områdene.

Artsrike områder, som f.eks. Østensjøområdet miljøpark har en svært sammensatt og variert natur slik at det kan være vanskelig å kategorisere enkelte felt i naturtyper.

Egil Bendiksen fra **Norsk institutt for naturforskning (NINA)** kartla i 2021-2022 hele Østensjøområdet miljøpark. Han kom fram til at området huser følgende naturtyper: beitemark, dam, flommarksskog, gammel granskog, gammel boreal (nordlig) løvskog, hagemark, middels rik kalksjø, naturbeitemark, rik barskog, rik berglendt mark, rik edelløvsog, slåttemark, store gamle trær og vannkantsamfunn. Naturtypekartleggingen ble foretatt etter DN-håndbok 13¹ (DN 2007), revisjon 2014 – 2015 etter oppdrag fra Bymiljøetaten i Oslo.

Bendiksen skriver i sin rapport «Det er i dag **registrert 30 naturtyperlokalteter innenfor miljøparken**. Disse er klassifisert til 14 ulike naturtyper som utgjør enten hele arealet eller er den dominerende delen av arealet innenfor de enkelte naturtyperlokaltetene. De fordeler seg på 6 lokaliteter med rik edelløvsog, 4 slåttemarker, 3 vannkantsamfunn, 3 lokaliteter med gammel boreal løvskog,

Figur 2: Østensjøområde miljøpark. For sammenlikning med tidligere nummerering, se tabell 1. Farger refererer til naturverdi; A: rød, B: orker og C: gul. Bildet er tatt fra Nina-rapport 2006.

3 dammer og 9 øvrige typer som kun er representert med 1-2 lokaliteter.»

La oss se nærmere på Tallberget som et eksempel. Den har naturtypen «rik barskog», altså en underordnet naturtype av «skog». Bendiksen skriver at «delområdet er verdifullt, og huser elementer av flere meget sjeldne og rike skogtyper; lågurtfuru med

(eike)skog og rike hasselkratt. Utformingen av lågurtfuruskog med eik er meget sjelden.

Rundt Østensjøvannet finnes det en rekke naturtyper innenfor hvert delområde, men det er valgt den dominerende naturtypen i hvert enkelt delområde i oversikten i figur 1.

Artikkelkilder: Lovdata/Naturmangfoldloven, Nina rapport nr. 2006. «Naturverdier ved Østensjøvannet i Oslo. Supplerende undersøkelser og oppdatering av faktaark» av Egil Bendiksen, NINA, 2022. Miljødirektoratets beskrivelser av naturtyper. Ninas rapport kan lastes ned fra <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2996061>.

Nr.	Område	Naturtype	Naturverdi
1	Vadedammen	Dam	B
2	Østensjøbekken	Flommarksskog	C
3	Rognerudskogen	Gammel granskog	C
4	Tallbergåsen	Rik edelløvsog	B
5	Sjøli	Slåttemark	A
6	Tallberget	Rik barskog	B
7	Eikelunden	Gammel edelløvsog	B
8	Abildsø I	Hagemark	B
9	Abildsø II	Naturbeitemark	A
10	Abildsø III	Dam	C
11	Abildsø IV	Dam	C
12	Abildsø gård nordøst	Rik edelløvsog	B
13	Østensjøvannet	Middels rik kalksjø	A
14	Bogerudmyra	Vannkantsamfunn	A
15	Langerudbekken	Vannkantsamfunn	B
16	Bakkehavntoppen	Slåttemark	C
17	Bakkehavn sør	Gammel boreal løvskog	C
18	Langerud nord	Slåttemark	C
19	Bogerudmyra øst	Vannkantsamfunn	A
20	Bogerudenga	Beitemark	-
21	Bogerudskogen	Gammel boreal løvskog	B
22	Eterveien	Rik edelløvsog	A
23	Bølerbekken, Bøler kirke	Rik edelløvsog	B
24	Vassenga (Østensjøvannet sørøst)	Slåttemark	B
25	Søndre Østensjø gård sørvest	Gammel boreal løvskog	C
26	Ormelunden (Østensjø g. sørøst)	Hagemark	B
27	Kirkeskogen (Eterveien nord)	Rik edelløvsog	A
28	Almedalen -Østensjøvannet	Rik edelløvsog	A
29	Almedalen	Dam	C
30	Østensjøgårdene	Store, gamle trær	B
31	Oppsalskrenten	Rik berglendt mark	A

Figur 1: Naturtyperlokalteter i Østensjøvannet miljøpark, klassifisert til naturtype og naturverdi. Nummer lengst til venstre iht. til bildet. Typenavn følger DN-håndbok 13, versjon 2014-15. Tabellen er tilpasset «Sothøna» ut i fra tabell 1 i Nina rapport nr. 2006. «Naturverdier ved Østensjøvannet i Oslo. Supplerende undersøkelser og oppdatering av faktaark» av Egil Bendiksen, NINA, 2022. For å få høyeste naturverdi «A» må område «huse» sterkt truede eller sårbare arter. Nasjonalt sjeldne arter kan også spille inn. Naturverdi «B» må inneholde arter som krever spesielle hensyn, såkalte hensynskrevende arter (f.eks. er rovfugler hensynskrevende arter selv om de ikke er rødlistet). C er for eksempel lokalt viktige områder.

1. Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold. Miljødirektoratet.

Bjørn Jacobsen

Gjennom kameranlinsen

Bjørn Jacobsen er født og oppvokst på Oppsal og har aldri bodd lenger enn 15 minutters gange fra Østensjøvannet. Foreldrene var flinke til å ta Bjørn med i skog og mark som barn. Dette sammen med at inspirerende personer som Sverre M. Fjelstad og Per Hafslund vekket interessen hans for natur i ung alder. Han kjøpte sitt første kamera for konfirmasjonspengene tidlig på 70-tallet. Kameraet ble fast følge på turer ved Østensjøvannet og i skog og mark. Østensjøvannet var et naturlig sted å trene for en ivrig fotograf. Interessen for natur

og naturvern bare økte, og på 80-tallet utdannet Bjørn seg til biolog ved Universitetet i Oslo, med hovedfag i zoologi.

I hele yrkeslivet har han jobbet som lektor i realfag ved en ungdomsskole i nærheten. Østensjøvannet ble selvsagt benyttet i biologiundervisningen. Nå er Bjørn pensjonist og har fått mer tid til å dyrke hobbyen. Han er daglig ved vannet i perioder og fotograferer. Når han fotograferer, prøver han å fange situasjoner som er spesielle, eller karakteristiske for arten. Han er ikke så begeistret for rene artsbilder.

Oftest prøver Bjørn å knytte en liten tekst til bildet slik at folk kan lære noe i tillegg til å se på bildet. F.eks. toppdykkeren mater ungene sine med egne brystfjær. Disse fjærene pakker inn skarpe fiskebein fra fisk som ungen er matet med til en gulpebolle i magesekken. Denne gulpes så opp. Dermed beskyttes tarmsystemet for de skarpe fiskebeina.

Naturfotografen ønsker også at hans bilder skal bidra til at folk blir bevisste på hva vi har av natur, og hva vi er i ferd med å miste ved å stadig bygge ut områder og nedprioritere urørt natur.

Stokkand med frosk

Foring med fjær

Mellomskarv med abbor

Skolegård

– livskraftig prosjekt på Abildsø gård

På Abildsø gård, der Østensjøvannets Venner startet virksomheten, er det mye som skjer med prosjektet Skolegård. Oppdatering om drift og videre planer var tema på et av møtene i forbindelse med foreningens 40-års jubileum i 2023.

Leif-Dan Birkemoe

To elever i VG 1 Bygg- og anleggsteknikk. Foto: Skolegård.

Asgeir Føyen, leder av prosjektet Skolegård, ga en informativ orientering 15. november 2023 om den aktuelle situasjonen og planer for videre drift. Dette var i forbindelse med foreningens 40-års jubileum i 2023, med orienteringer på Abildsø gård knyttet til utviklingen i Østensjøområdet miljøpark.

Aktivitet uka gjennom

Det er nå følgende aktivitet på Skolegård: to dager i uka er 5., 6. og 7. klasse med 20 elever hver av dagene. En dag i uka er det ungdomskoleelever og 5 dager i uka kommer elever fra fire videregående skoler til Bygg og –anleggsteknikk. Dette medfører aktivitet uka gjennom.

Smart å forebygge

-På alle mulige måter er det smart å forebygge, sier Asgeir Føyen, og fortsetter: Det er krevende for elevene og det er krevende for oss. Heldigvis blir det gode resultater for mange av dem. Det gjelder både for skolemotivasjon, faglig og sosialt. En dag i uka gjør en stor forskjell. De blir trygge på seg selv, de blir sett. Årlige evalueringer fra skole og hjem viser at majoriteten får økt skolemotivasjon og god sosial og faglig utvikling. Evalueringene viser også god overføringsverdi til hjemmene. Det er viktig at barn får lyst til å lære.

Asgeir ga et eksempel på en elev. -Hver gang han hørte ordet «matte» slo han hodet

i bordet. Han følte seg som «ape i bur». Da er det ikke lurt å peise på med matte. Vi roet ned og brydde oss. Først når han begynte å bruke tommestokk under snekring fikk han interesse for matte. Da han gikk opp til eksamen innen byggfag fikk han 6 i matte. Når vi var ute og kjørte en tur, satt han også og regnet matte i forsetet. Det tar tid!

Bærekraft

Asgeir berømmet ØVVs innsats med å redde Abildsø gård, avgjørende for å komme i gang med Skolegård. En gård er et godt lærested for barn og unge. Asgeir fortalte at de nå hadde fått inn noen «yngre pensjonister», eksperter på sirkulært landbruk/

jordbruk med kunnskap om livet og biologien i jorda, som handler om fornybare ressurser. Rett og slett drift med bærekraft. Avrenning til Østensjøvannet er et av temaene. Dette er et nytt forsøksfelt som startes opp til våren – Beredskapshagen på Abildsø gård. Altså et nytt utviklingsområde.

Prestegårdene til samfunnsnyttige oppgaver

Nå sprer prosjekt Skolegård seg til andre byer. Opplysningsvesenets fond (OVF) er eier av mange prestegårder i Norge. Prestene livnærte seg av det som gården gav. Boplikten falt bort i 2016 og dermed kan prestegårdene benyttes til annet formål. Det Asgeir understreket var at de gamle prestegårdene må kunne anvendes til samfunnsnyttige oppgaver. Han opplyste at 30-50 prestegårder er pekt ut til å bli drevet som prosjekt skolegård, etter forbilde av Abildsø.

Solum prestegård i Skien kommune med elever fra skoler i Porsgrunn har startet opp og har nå ca. 50 elever. Vertsfamilie har flyttet inn og arbeider etter samme modell som vi bruker her på Abildsø, kunne Asgeir fortelle. Hommedal prestegård vest for Grimstad, med 40 elever, har også startet opp etter samme opplegg som på Abildsø. Også to andre steder er i planleggingsfasen.

Takk til Tone og Asgeir for bidrag ved jubileumsmøtene på Abildsø gård.

Skolegård

Skolegård tilbyr elever i barne- og ungdomsskolen en dag i uka på Abildsø gård hvor de teoretiske fagene/kompetansemålene er integrert i de praktiske oppgavene. Trivsel, sosial og faglig mestring står i sentrum. God voksentetthet slik at alle skal oppleve omsorg; bli sett og hørt, oppleve seg inkludert og akseptert. Skolegård har fokus på viktige områder som kan bidra til positiv utvikling for den enkelte elev og gi bedre dager i og utenfor skolen. I dag er det til sammen 60 elever fra over 20 forskjellige skoler som er på Skolegård i løpet av en uke. Skolegård er nå etablert i Oslo, Grimstad, Stokke og Porsgrunn.

Kilde: Hjemmesiden til Abildsø gård. Se Skolegård – Abildsø Gård (abildso.org)

Skolenes Rusken-arbeid

Lise M. Johansen

Også i år er elevene på 4. trinn med på Rusken-arbeidet rundt Østensjøvannet. I alt 8 skoler deltar i vårryddingen: Manglerud, Nøkle vann, Bøler, Rustad, Høyenhall, Østensjø og Abildsø. Hver skole har sitt eget område ved vannet hvor de plukker søppel. Elever fra Østensjø skole har sitt område ved vannet i nord som også omfatter Vadedammen. Her traff vi Erling, Sanna, Annik og Max som var i gang med ryddejobben. De var overrasket over hvor mye de fant som ikke hører hjemme i naturen. Østensjøvannets Venner takker alle elever og lærere for hjelpen!

Sanna, Annik, Max og Erling med sekkene med rusk. Særlig plast var det mye av. Foto: Lise M. Johansen.

Sæves Gravsteiner A.S.

Vår gravstein - din trygghet

familier kan komponere gravstein ved bruk av «Steinbygger'n».

5 års

opprettingsgaranti

20 års

materialgaranti

***Navntilføyelse, på eksisterende gravsteiner koster fra 5500kr alt inkludert.**

Maria Dehli vei 40, Port 11, 1083 Oslo | Tlf: 23 30 05 30 | post@gravstener.com

10% avslag ved henvisning til denne annonsen. Gjelder ut 2024.

Historien om Søndre Abildsø gård

Interessen for utvikling av folkeskolen var stor både på Abildsø og Linderud gård i forbindelse med skoleloven av 1860. På Abildsø var engasjementet for landbruks- og husholdningsskolen til Wetlesens et pionerprosjekt. Et nært slektskap og økonomisk støtte lå bak samarbeidet med Mathiesens på Linderud da Søndre Abildsø gård ble utskilt fra Nordre Abildsø i 1875.

Leif-Dan Birkemoe

Søndre Abildsø. Våningshuset ble bygget opp etter brannen i 1900. Kilde: Oslobilder. April 1947. Creative Commons 3.0 lisens.

Søndre Abildsø, 1930-1940. Revet 1950. Østensjø lokalhistoriske bilder, ID B20030081.

Mathiesen på Linderud gård

Linderud gård med *De Mathiesenske Samlinger* er i dag museum underlagt *Museene i Akershus (MiA)*. På et besøk sommeren 2022 gikk turen gjennom flere rom fylt med malerier på veggene som vitner om lange familietradisjoner. Mogens Larsen Mathiesen (1799-1875) er avbildet som en røslig person malt ca. 1845. Det er året Jørgen von Senden Wetlesen (1787-1864) sluttet som forvalter på Linderud, kjøpte Abildsø gård og startet Akershus Amts Landbruksskole. Jørgen giftet seg med Marie Elisabeth Glad (1772-1847) fra Grefsen gård i 1811. Bildet av sønnen til Mogens Larsen Mathiesen, Haaken Christian Mathiesen (1827-1913), har fått fremtredende plass i et annet rom. Han kjøpte Linderud gård i 1881 av sin mor for 160 000 kroner. Haaken Christian Mathiesens søster Karen (Kaja) Hedeveg Mathiesen (1828-1913) skulle senere vise seg som en viktig forbindelse i slekten mellom Mathiesen og Wetlesen.

Forbindelsene Mathiesen og Wetlesen

I november 2022 falt det seg slik at ved kaffen etter en bedre middag ble jeg sittende å snakke med Haaken Eric Mathiesen som fortalte at jubileumsboken *Og Bakom suser skogene - Mathiesen Eidsvold Værk 350 år* nettopp var lansert. Som skogeier og dagens leder av *Mathiesen Eidsvold Værk (MEV)* var det naturlig å komme inn på de uavklarte relasjonene mellom Mathiesen på Linderud og Wetlesenfamilien på Abildsø på 1800-tallet. Temaet interesserte, men her måtte han konsultere en konservator. Jubileumsboken ble mottatt og kontakt med konservator Kari Greve ved Nasjonalmuseet og MiA opprettet. Kari Greve var kjent med at Karen (Kaja) Hedeveg Mathiesen, søster av grosserer og skogeier Haaken Christian Mathiesen, i 1851 giftet seg med Henrich August Wetlesen (1825-1905).

Men hva vet vi om Henrich August Wetlesen? Kari Greve sendte et utdrag av boken «*Slægterne Mogensen og Mathiesen*» av Haagen Krog Steffens fra 1899 som ga følgende optegnelser om Henrich August Wetlesen:

«Han var født i Laurvik (Larvik) 27. oktober 1825, og var sønn av generalmajor og Chef for Ingeniør-brigaden Hans Jørgen Wetlesen, (30.08.1775 – 9.11.1844) og Beate Hesselberg. Han gjennomgikk først den *Chalmerske Høiskole i Göteborg* og reiste derpaa til England, hvor han arbeidede ved forskjellige Jernbaneanlegg i 5 Aar. Efter sin Hjemkomst var han ved forskjellige Veianlegg, indtil han ved Hovedbanens Anlegg fik Ansættelse som Jernbaingeniør. Efter Hovedbanens Færdigbygning blev han Amtsingeniør, hvilken Stilling han indehavde, indtil han modtog Ansættelse som Overleder af Sydbanens Anlegg. I 1883 blev han udnævnt til Toldkontrollør i Laurvik, fra

hvilken Stilling han 15de September 1899 erholdt Afskjed efter Ansøgning. Han blev Ridder af Wasaordenen og 3die August 1899 Ridder af St. Olafsordenen «for fortjenstlig Virksomhed».

Brødrene Wetlesen

Med dette som utgangspunkt fikk jeg nøstet opp familien Wetlesens slektshistorie som ga følgende sammenheng: Far til Henrich August Wetlesen var Hans Jørgen Wetlesen (1775-1844) fra Skjeberg. Han var bror til Jørgen Senden Wetlesen som til 1845 var bestyrer av Linderud gård. Hans sønn Fredrik Wetlesen (1815-1890) var da fetter til Henrich August Wetlesen. Haaken Christian Mathiesen var Fredriks onkel på morssiden.

Etablering av skoler

Det var Mogens Larsen Mathiesen som eide Linderud gård da Jørgen Senden Wetlesen sluttet som forvalter på Linderud og kjøpte Abildsø gård. Vi vet ikke når han begynte på Linderud, men han kjente naturlig nok Mogens Larsen Mathiesen og hans sønn Haaken Christian. Mogens Larsen Mathiesen interesserte seg for utvikling av folkeskolen, kan vi lese i boken *Linderud gård*. Mogens bygget Linderud skole og ga 10 mål tomt til Aker kommune i 1860. I 1865 ble det bygget enda et skolebygg som ble forbeholdt håndarbeidsundervisning. Mathiesens svoger August Wetlesen, sammen med en annen svoger, ble satt til å føre oppsyn med håndarbeidsskolen. Og Kaja Wetlesen engasjerte seg aktivt i skolen. Det gjorde også Johanne Hedeveg Mathiesen, konen til Mogens, og donerte bl.a. sine vevstoler til skolen.

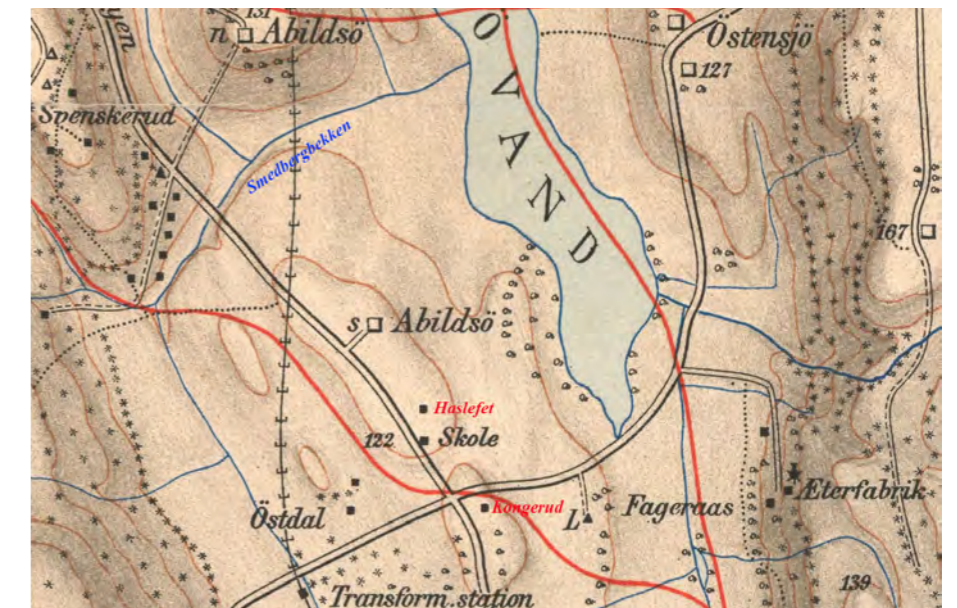
Opprettelse av skoler var tydelig et tema som det ble snakket om på Linderud. Jørgen Senden Wetlesen var trolig med i denne debatten om skoleetablering og må ha fått med seg mye fra Linderud. Ja, deler av planene for Akershus Amts Landbruksskole må være utført under hans tid på Linderud. Utviklingen videre med Minnas husholdningsskole fra 1865 var nok stor inspirasjon for Kajas og Johanne Hedeveks innsats på Linderud skole. Man kan nok si at også Minna må ha fått impulser fra Kajas virksomhet. Parallelt med Mathiesenfamiliens skoleengasjement ga familien Wetlesen også skoletomt til Aker kommune, der Abildsø skole sto ferdig i 1859. Dette må også sees i lys av skoleloven av 1860. Linderud gård var et samlingssted for mange personer i sentrale roller fra Aker og Kristiania, slik man får inntrykk av fra

Fredrik Wetlesen. Østensjø lokalhistoriske bilder, ID B20060264.

Minna Wetlesen. Østensjø lokalhistoriske bilder, ID B20040228.

Søndre Abildsø gård lå der Enebakkeveien 248-252 ligger i dag. Haslefet lå nær Abildsø skole. Kongerud er avmerket sørøst for krysset Enebakkeveien/Østensjøveien. «L» for Lade sør for Østensjøvannet viser stedet der Lille Langerud gård ble bygget i 1925.

bøkene *Mathiesen Eidsvold Værk 350 år* og *Linderud gård*.

Skolene på Abildsø gård

Abildsø gård var da den ble kjøpt av betydelig av størrelse. Med 1600 mål innmark var det neppe mange gårder i Aker som overgikk Abildsø. Men hagen og åkerdriften var forsømt på Abildsø så oppgavene var mange. Forrige eier, seilskuteskipper Emil Ferdinand von Trepka, hadde forsømt gården i siste del av sin eiertid.

I 1845 solgte Jørgen Senden Wetlesen eiendommen Lille Langerud (gnr. 161) på 170 mål til Halvor Tvetter på Østensjø gård.

Som nevnt startet Wetlesen samme år Akershus Amts Landbruksskole på Abildsø gård. Både Stortinget og Akershus amt bevilget midler, men det var nok også egne penger som ble investert i skolen, ikke minst fra salget av eiendommen Lille Langerud. Etter 20 år ble skolen i 1864 flyttet til Ullensaker. Allerede året etter, i 1865, ble husholdningsskolen for piker opprettet med Minna Wetlesen som driftig leder. Også dette prosjektet måtte det skaffes private og offentlige midler til. Vi vet at det var anstrengt økonomi, noe som neppe var ukjent for Mathiesens på Linderud gård. (Les mer om Wetlesens skoler på østensjø-

Linderud gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

vannet.no. Om husholdningsskolen, se boken *Damer som baker kaker*).

H.C. Mathiesen kjøper en del av Abildsø gård

19. januar 1876 ble onkelen til Frederik Wetlesen, Haaken Christian Mathiesen, tilskjøtet en større del av eiendommen Abildsø gård, dvs. jordveien sør for Smedbergbekken og Abildsøskogen i vest, etter skylddelingsforretning 27. september 1875. Denne delen fikk br.nr. 5 og kalt Søndre Abildsø.¹ Dermed fikk bruk nr. 1 navnet Nordre Abildsø. Dette kjøpet kan neppe tolkes på annen måte enn hjelp til Minna og Frederik Wetlesen med husholdningsskolen. Riktignok var Abildsøskogen en vesentlig del av transaksjonen, kanskje med et potensiale for en skogeier.

Søndre Abildsø – et familieløft

Den første tiden med drift av den utskilte eiendommen Søndre Abildsø ble løst ved et heldig møte mellom Haakon Tvetter på gården Vestre Gaustad i Vestre Aker.

Fra Norsk Biografisk Leksikon gjengitt i Asker og Bærums Budstikke, onsdag 12. november 1969, får vi innsyn i livshistorien til Halvard Torgersen.

I skolepliktig alder ble Halvard Torgersen innmeldt på Nissens Latin- og Realskole i Kristiania og gikk alle 10 klasser der til reallinjens slutt.

Etter endt skolegang gjorde Halvard Torgersen læringstjeneste hos forvalter Haakon Tvetter på Bygdøy Kongsgård – det hele med sikte på å komme inn ved den høyere avdeling ved Landbruksskolen på Ås. Høsten 1875 kom han inn der og tok sin eksamen i 1876. Derfra gikk det rett tilbake til ny praktisk landbrukstjeneste hos Haakon Tvetter, men nå som fullmektig for Tvetters eiendom på Østensjø. Sammen forpaktet de to dessuten 600 mål av naboieiendommen Søndre Abildsø. Torgersen tjente godt, men best av alt, forteller han, var det at han her traff sin tilkommende hustru Fredrikke Wetlesen, datter av Minna og Fredrik Wetlesen, som han forlovet seg med 24. juli 1877 ved et steinbord i hagen på Abildsø. Det fortelles i boken *Damer som baker kaker* av Sylvi Wærhaug at «paret pleide å ta romantiske roturer i det naturskjønne området». De bodde jo på hver sin side av Østensjøvannet der Halvard var lærer på Østensjø gård.

Våren 1878 dro Halvard på studiereise til Sverige, Danmark, Nord-Tyskland, England og Skottland for å lære om dyrkning av korn og rotfrukter, oppdrett av okser, studerte feavl og arbeidet en tid på meierier og ysterier. Halvard og Fredrikke giftet seg 1. september 1880.

Forpakteroppdraget må ha vært etter avtale med Haaken Christian Mathiesen inntil det ble funnet en mer permanent

ordning. Våningshus og driftsbygninger var ikke på plass, men Haakon Tvetter og Halvard Torgersen kunne sikkert skaffe arbeidsfolk i tillegg til hva Frederik Wetlesen disponerte på Abildsø gård inklusive underbrukene.

Vi kan langt på vei si at Søndre Abildsø var et familieforetak for å styrke den finansielle siden av husholdningsskolen.

Søndre Abildsø gård - folketellingen 1891

Vi har ikke funnet opplysninger om Søndre Abildsø gård før i folketellingen 1891. Da er det bosatt 16 personer på gården. I samme kilde er det på Nordre Abildsø bosatt 9 mennesker mot 28 i folketellingen i 1875. På Søndre Abildsø er det Kristian Borrebakken på 46 år som er forpakter og gårdbruker. Etter alder kan han neppe ha vært på gården siden starten i 1876 da han var ca. 15 år, litt avhengig av når bygningene ble reist. Sammen med kona Gustava Olava Bottolfsen på 46 har de 6 barn, to døtre og fire sønner. Det er en melkekjører og to sysselsatt med jordbruksarbeid som arbeider for Borrebakken, pluss en kveg-røtter sammen med kone og en sønn som hjelper faren med kreaturstellet og en datter som hjelper moren med en pleiedatter. Søndre Abildsø gård lå der Enebakkveien 248-252 ligger i dag.² Det nedlagte underbruket Haslefet som ble husmannsplass lå sør for Søndre Abildsø gård, nær Abildsø

skole. I folketellingen 1865 er Abildsø skole og husmannsplassen Haslefet oppført under ett, der Haslefet er «ubeboet». Kun lærere på skolen er nevnt.

Salg av Nordre og Søndre Abildsø

I 1890 dør Fredrik Wetlesen og i 1891 Minna, samme år som Nordre Abildsø ble solgt til Carl Gustafson for kr. 45 000. Året etter selger Haaken Christian Mathiesen Søndre Abildsø fordi han tydeligvis ikke lenger ser noen hensikt med å være eier av Søndre Abildsø.

I denne sammenheng er det naturlig å legge til at arven etter Minna og Fredrik Wetlesen ble ført videre. Halvard Torgersen kjøpte Berger gård i Asker der husholdningsskolen var en fortsettelse av Minnas skole på Abildsø. Her var Frederikke og Halvard Torgersen de drivende krefter på skolen.

Bygningene på Søndre Abildsø gård lagt i aske

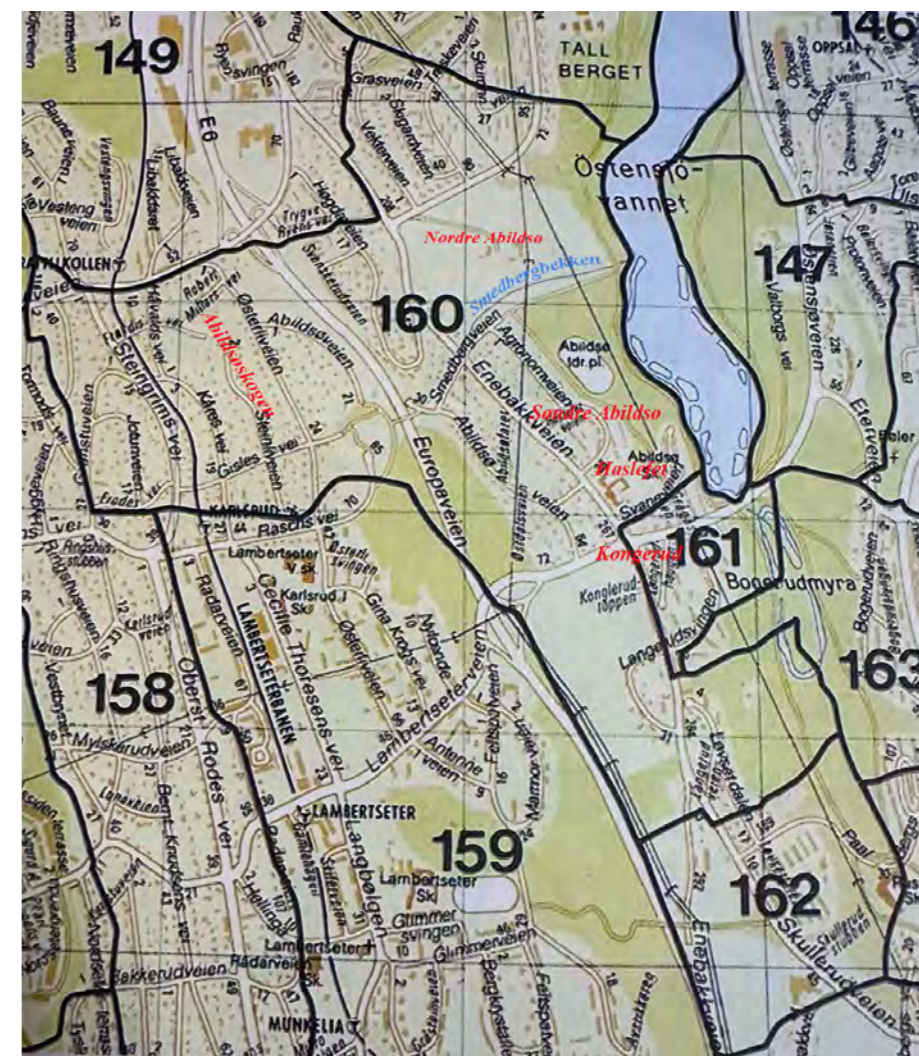
Det ble verkseier Leonard Svane som kjøpte Søndre Abildsø ved skjøte 28. juni 1896.³ Da var det 600 mål dyrkbar jord og 500 meter strandlinje til Østensjøvannet.⁴

Freitag 6. april 1900 sto følgende oppslag i Aftenposten: *Branden på Søndre Abildsø.*

Fra vår utsendte medarbeider:

«Som vi i vårt morgenummer nevnte, tiltrakk et sterkt lyskjær på himmelen over Ekebergåsen seg henimot totiden i natt alminnelig oppmerksomhet blant dem som ennå ferdedes på gatene. Det var øyensynlig, at en gård brente et sted oppe ved Østensjø i Østre Aker. Og vår, i morgenummeret uttalte formening om at det var Søndre Abildsø som herjedes av luene, viste seg også å være riktig.

En av våre medarbeidere kjørte i formiddag opp til branntomten for å innhente nærmere meddelelser om brannen. Hans rapport er sålydende: Like oppe ved Østensjøgårdene, til venstre for landeveien kunne man i går se en hyggelig gård med flere uthusbygninger. I dag morges var den bokstavelig talt jevnet med jorden. En eneste sort flekk og noen stenpillarer var omtrent det eneste som fantes av Søndre Abildsø. En låvebro av sten sto rett opp i luften uten sammenheng og en halvt avrevet flaggstang svaieit hit og dit i vinden. Det var litt før klokken to – fortalte gårdens forpakter Iver Dynna «at min kone og jeg våknet av en eiendommelig sprakende

Matrikelkartet viser grensene til gnr. 160. Det var eiendommen sør for Smedbergbekken og området vest for Enebakkveien med Abildsøskogen som ble tilskjøtet Haaken Christian Mathiesen i 1876. Gnr. 161 er eiendommen Lille Langerud som tilhørte Østensjø gård (gnr. 147) med Kongerud som hovedbruket.

lyd utenfra. Vi sprang opp og fikk da se låven i lys lue. Så fort det lot seg gjøre fikk vi klærne på oss, pakket vårt lille 8 måneder barn godt inn, tok med oss det vi kunne få tak i og sprang ut på gårdsplassen. Det var også i siste øyeblikk for straks etter sprang ilden over i våningshuset. Å slukke var ikke å tale om fordi det ikke fantes vann på gården.

Men nede i fjøset famlet dyrene i fortvilelse. Jeg selv hørte ikke noe større til det da jeg holdt på med redningsarbeidet. Men min hustru hørte hvorledes grisene skrek i dødsangst. Men snart ble alt stille. Alle våre dyr, hele besetningen, hadde mistet livet. Det var 5 hester, 13 svin, 3 får, men kun 1 ku. Vår hund, en prektig newfoundlander-

tise som vi hadde bundet i stallen, for at den ikke skulle løpe bygden rundt, ble også tatt. På låven fantes det ca. 100 skippund høy og en del halm. Dyrene er assurrert for kr. 20 000 besetning og innbo er av meg assurrert for kr. 12 000.

Det var ganske eiendommelig å vandre omkring på gårdens ruiner. En sterk lukt av stekt flekk strøk en imot og i fjøset så man ennå de helt eller halvt forkullede rester av de stakkars dyr. I hestestallen lå tre av hestene på det sted de hadde inntatt før branden. Røyken hadde kvalt dem. To av hestene hadde imidlertid slitt seg og har øyensynlig kjempet hardt for å redde seg ut. De lå utenfor spiltauene. De 13 griser befant

1. Sothona nr. 34, november 2007. Leif-Dan Birkemoe: Bakkehavn – en sjokoladehistorie, s. 6

2. Abildsø 1900-1945. Sor i Aker 2014. Reidar Ø. Brevik, s. 121

3. Henning Sollied: Akergårder. Oslo 1947.

4. Tolvmannklubben, Nasjonalbiblioteket.

seg i en eneste stor haug, det brente ennå i de halvt forkullede kadavrene. Hunden hadde også slitt seg og hadde antagelig forsøkt å komme ut, men forgjeves. Den svære newfoundlander var skrumpet inn til en finnehunds størrelse.

Hvorledes ilden hadde oppstått har man ennå ikke fått greie på. Lensmann Wetlesen var i formiddag oppe ved brannstedet for å oppta brannforklaring. Man antar at det har vært omstreifere og bygdepøbel i låven om natten og lensmannen har oppnotert navnene på et par mistenkelig personer uten at man har noen visshet for at brannen er påført av disse».

Denne beskrivelse av Søndre Abildsø er det eneste som er funnet om gården.

I Aftenposten 6. april opplyses det at eiere var overrettssakfører Arve Schoug og en engelsk mann Ravn Bullman. Dette må være en misforståelse for det er ikke kjent noen eiendomsoverdragelse med disse navn.

Brannen ble omtalt i mange av landets aviser. I Buskerud Blad 21. april 1900 får vi vite at en svensktalende person er mistenkt. Han hadde vært tjenestegutt på gården, men ble bortvist ved juletid. Han hadde lovet forpakteren hev. Gårdsgutten ble nå mistenkt for å ha påsatt brannen.

Søndre Abildsø gård ble bygget opp igjen

Verkseier Leonard Svane bygger opp igjen gården, trolig mer representativ enn før etter bilder å dømme av det nye huset. I august og september 1900 søkes det etter tømmermenn, tømmerkjørere og arbeidsfolk til arbeide på Søndre Abildsø. Trolig tas det ut tømmer fra Abildsøskogen.

De siste 50 år

Verkseier Leonard Svane utskiller Abildsøskogen i 1904 og selger i 1911 Søndre Abildsø til C. Langaker som i 1916 selger til agent Arne Ustvedt. Han er kanskje den som er mest spekulativ med kjøpet og satser på salg av tomter i stor stil. Han fører også en skattesak som ender i høyesterett. Neste eier er forretningsmannen Peder Johannes Steffen i 1930 før Trygve Johansen blir eier i 1941. Det hele ender med at kommunen overtar mye av bebyggelsen på gården i 1946 og utparselleringen får en avslutning ved at tømmermann Lars Nordby kjøper restarealet og setter opp rekkehus langs Enebakkveien. Ingen av eierne var egentlig gårdbrukere. Våningshuset Søndre Abildsø ble revet i 1950. I dag er Søndre Abildsø et strøksnavn.

Haaken Christian Mathiesen. Maleri på Linderud gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Mogens Larsen Mathiesen. Maleri på Linderud gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Linderud gård

Linderud, gård med gnr. 88/1 (1903), Trondheimsveien 319, var kirkegods i middelalderen. Kronen overdrog gården til Peder Griffenfeld i 1673. Fra 1679 danner den grunnstammen i en av de største godssamlingene i Groruddalen, påbegynt av Mogens Lauritzøn (ca. 1645–1726). Gården har siden vært i hans etterslekt. Den første Mathiesen på Linderud var generalkrigskommisær Haagen Mathiesen (1759–1842), som drev gården 1802–19. Linderud var på slutten av 1700-tallet sentrum i et storgods som omfattet flere hundre tusen dekar skog, mange sager og ca. 350 gårder. Godsets hovedsete har siden 1894 vært Eidsvold Værk. Den siste eeneier var statsråd Christian Pierre Mathiesen (1870–1953), som hadde gården fra 1893 til 1940. Hans barn fikk gården i fellesskap, og opprettet Linderud Stiftelse 1954; den driver anlegget i dag.

Kilde: Oslo Byleksikon.

Eidsvold Værk

Eidsvold Værk på Eidsvoll er kjent som jernverk fra 1624. Den ble drevet dels av Kongen (staten), men mest av private eiere. En av disse var Selius Marsellis som i 1651 fikk Abildsø gård av kongen og benyttet Abildsø og Haslefet til oppdrett av hester til bruk på Eidsvold Værk. I perioden 1794–1822 var Carsten Anker eier, og i hans tid ble Riksforsamlingen i 1814 holdt i verkets hovedbygning, Eidsvollsbygningen. Driften opphørte i 1825.

I 1893 ble Eidsvold Værk overtatt av Haaken Christian Mathiesen og har siden vært i familien Mathiesens eie. Det inngår nå i bedriften Mathiesen Eidsvold Værk (MEV). Mogens Lauritzøn drev som gårdbruker på Bøn i Eidsvoll i 1670 og bygslet gården Linderud i 1671. Derfor regnes 1671 som stiftelsesdatoen for virksomheten. Mogens Lauritzøn ble eier i 1679.

Kilde: SNL, Eidsvold Værk 350 år.

Kilder:

- Linderud Gård, av Kari Greve og Einar Pettersen, Labyrinth Press, Oslo 2013.
- Og Bakom suser skogene - Mathiesen Eidsvold Værk 350 år av Erica Helene Mathiesen, Eidsvoll 2022.
- Damer som baker kaker – Historien om Husmorskolen og Minna Wetlesen av Sylvi Wærhaug, Forlaget Historie & Kultur AS 2021.
- Akergårder, Henning Sollied, Oslo 1947.

- Reidar Ø. Brevik: Abildsø 1900 – 1945. Innfødte og innflyttere. Sor i Aker 2014. Årbok for Søndre Aker Historielag.
- Frøde Ciljan Jakobsen: Bosteds- og befolkningsutvikling i Østensjø på 1800-tallet. Årbok 2023, Østensjø historielag.
- Sothona nr. 25, mars 2003. Søndre Abildsø – gården som forsvant av Leif-Dan Birkemoe.
- Nasjonallbiblioteket, diverse aviser og tidsskrifter.

Nettverk for en levende Oslofjord

Regjeringen vedtok i 2021 en tiltaksplan for renere Oslofjord. Det har gitt inspirasjon til en rekke lokale tiltak.

Leif-Dan Birkemoe

Smart å forebygge

På styremøte i Oslo Elveforum 19. februar redegjorde prosjektleder Henning Røed for *Nettverk for en levende Oslofjord*, et samordningsprosjekt for foreninger med tilknytning til Oslofjorden.

I 2021 lanserte Regjeringen *Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord*.¹

Her er noen nøkkelpunkter som er tatt ut av tiltaksplanen:

- Mål:** Regjeringen ønsker at Oslofjorden skal være ren, rik og tilgjengelig for alle. Med rundt 1,6 millioner mennesker som bor rundt fjorden, er det trangt om plassen og arealene er kostbare. Samtidig er Oslofjorden et av de mest artsrike områdene i Norge, og den betyr mye for både dyr og mennesker.
- Prioriteringer:** Tiltaksplanen fokuserer på å oppnå god miljøtilstand, restaurere viktige naturverdier, fremme et aktivt friluftsliv og ivareta det biologiske mangfoldet i fjorden.
- Tekniske tiltak:** Planen inneholder 63 tekniske tiltak som skal bidra til å forbedre miljøtilstanden i Oslofjorden. Dette inkluderer blant annet tiltak for å redusere forurensning, bevare naturverdier og sikre bærekraftig bruk av fjorden.

Visjon for Nettverk for en levende Oslofjord

Nettverk for en levende Oslofjord arbeider for en ren og rik fjord, med muligheter for natur- og friluftslivsopplevelser for alle. Vi vil arbeide for en bærekraftig og levende kystkultur for både nærings- og fritidsaktiviteter. Dette forutsetter en fjord med et rikt arts mangfold og velfungerende økosystemer.

Langs kanten av jorden på Østensjø gård og turveien er det en dreneringsgrøft. Noen steder er det avrenning mot Bekkasinmyra som da blir kantsone mot Østensjøvannet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 22.03.2024.

- Kunnskap og forskning:** I tillegg til de tekniske tiltakene, er det også 19 tiltak som skal gi mer kunnskap om fjordens tilstand og hvordan den kan bedres. Dette inkluderer forskning, overvåking og kartlegging.

Henning Røed henviste til bl.a. Miljødirektoratet og liste over tiltak.

- Det som berører vassdragene mest i denne sammenheng er særlig knyttet til
- At det innføres effektive tiltak mot utslipp av nitrogen, fosfor og partikler fra landbruk, byer og tettstedsbebyggelse i hele nedbørsfeltet til Oslofjorden. Målet er at renseanlegg rundt fjorden renser bort minst 85 prosent nitrogen og 95 prosent fosfor.
 - At landbruk, kommuner og andre følger regler om bevaring av kantsoner langs vann og vassdrag.

En rekke organisasjoner og foreninger innen friluftsliv og miljø har dannet prosjektet *Nettverk for en levende Oslofjord*. Det er i denne sammenheng at også Oslo Elveforum med elvegrupper og foreninger inklusive Østensjøvannets Venner ble ønsket som en del av nettverket, og da spesielt knyttet til avrenning og kantsoner langs vann, elver og bekker.

På et senere møte i Oslo Elveforum ble det nedsatt en gruppe for å se nærmere på mulighetene til å påvirke myndighetene i riktig retning for vassdragene fra Marka til fjorden.

Østensjøvannet er meget forurenset fra tilførselsbekker og bunnsedimenter. Dersom regjeringens tiltak også kan få i gang tiltak for bedre vannkvalitet i Østensjøvannet og dermed bidra til redusert utslipp i Alna og fjorden, kan dette være en mulighet vi gjerne støtter.

1. *Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord*. Se: t-1571b.pdf (regjeringen.no)

Dugnadsgjengen åpnet gammelt kulturlandskap

En av de to store oppgavene til Dugnadsgjengen i vårsemesteret har vært å gå videre med skjøtselen på Bekkasinmyra. Statsforvalteren ønsker å gjenskape så mye som mulig av det gamle kulturlandskapet. Ingen andre steder i miljøparken er det lagt ned så mange dugnadstimer i samme prosjekt som nettopp her. Over 2 500 dugnadstimer er utført siden 2010 på Bekkasinmyra. La oss se på arbeidet i vårsemesteret.

Av Finn A. Gulbrandsen

Fjerning av fjorårskudd i dyp snø på Bogerudmyra. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 23. januar 2024.

Bogerudmyra

De første tirsdagene i januar 2024 startet med snøvær og skikkelig kulde slik at vi først kom i gang med dugnadene 23. januar. Første oppgave var å fjerne fjorårskudd rundt søndre dam av Klopptjern inne på Bogerudmyra. Det var dyp snø og tungt å jobbe. Fjorårskuddene ble samlet i en stor haug med tanke på å bære dem ut neste dugnad. Påfølgende tirsdag var det solid snøvær og dugnaden ble avlyst.

Statsforvalteren v/ Truls Aas og Dugnadsgjengens leder, Finn A. Gulbrandsen, var på befaring på Bogerudmyra i begynnelsen av februar, og vi fikk i oppdrag å fjerne trær rundt søndre dam for å hindre gjengroing og uttørring av området på sikt.

To pulker ble kjøpt inn for å lette arbeidet med å få ut kvisten. Disse var klare til 6. februar da hele 27 personer møtte fram. Det ble ryddet godt rundt søndre dam, trevirke, kvist og fjorårskudd ble fraktet effektivt ut. Skjøtselen gir håp om at den rødlistede tuestarren (NT)* skal spre seg ytterligere. Kanskje kan også vasstelg (EN)* spre seg fra sletta ca. midt på myra.

Etter fem dugnader på Bogerudmyra, ble de to siste øyene på østsiden av vannet renset for fjorårskudd med sikte på at hettemåkene skal returnere i større antall. Vi er evige optimister.

Bekkasinmyra

Under den tidligere nevnte befaringen gikk man også innom Bekkasinmyra der

Statsforvalteren ville fjerne mer kratt og trær dels for å lette innflyvningen til myra for vadefugl, dels for å skaffe bedre beiteforhold for sommerens beitedyr og, dels for å tilnærme seg det åpne kulturlandskapet som har var her i tidligere tider. Samtidig vil vannflaten bli mer synlig fra turveien. Dette måtte forvaltningen søke om i henhold til vannressursloven om kantvegetasjon. Dispensasjon ble gitt, og på oppdrag fra Statsforvalteren satte den iherdige gjengen i gang.

Etter drøye 300 dugnadstimer i år og hjelp fra Statsforvalteren v/ Jørgen Liebig-Larsen og Truls Aas, ble dugnadene på Bekkasinmyra avsluttet med utkjøring av kvist. Her stilte Statens Naturoppsyn v/Gry Liljefors opp, og hele fem biler ble benyttet til utkjøring av kvist til Grønmo. Der kvernes kvisten opp, og sluttproduktet blir Tigerjord.

Arbeidet på Bekkasinmyra startet opp med stordugnadene i 2010 og 2011 før Dugnadsgjengen overtok.

Fremmede arter

I skrivende stund regner vi med å fjerne en del russekål og andre fremmede arter, legge ut noen nye klopper og ha vårslått på Bakkehavntoppen før vi tar sommerferie. Der og på haugen ved fugleskjulet skal vi forsøke å så inn frø fra stedegne arter i et forsøk på å få fart på disse to engene. Frøene kjøper vi gjennom Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO).

Østensjøvannet er blant de mest verdifulle kulturlandskap i Norge, så dette arbeidet gjør vi med glede.

Du kan lese om oss i Østensjøboka.

Kratt og trær ble kuttet på Bekkasinmyra for bl.a. å bedre beiteforholdene for sau i sommer. Foto: Espen Bratlie, 2. april 2024.

Stokker ble båret og trukket med pulk ut fra Bogerudmyra. Foto: Torunn Taksdal, 6. februar 2024.

Øyene på østsiden av vannet ble renset for fjorårskudd med sikte på at hettemåkene skal returnere i større antall. Foto: Espen Bratlie, 5. mars 2024.

*NT betyr kategori «nær truet» på rødlista. *EN betyr «sterkt truet».

GRASROT ANDELEN
NORSK TIPPING

STØTT ØVV MED GRASROTANDELEN GJENNOM NORSK TIPPING

Follo VVS
Rørleggervakt

Vi dekker Østensjøområdet.

I 2024 gir vi 20% avslag på vakttenester ved henvisning til denne annonsen.

Tlf. 911 76 046

Almen

– i eldre tider livsforsikring for dyr og mennesker

Det er sjelden at almen danner egne bestander, men i Almedalen ved Østensjø gård var dette tilfelle. Her kunne man bruke betegnelsen almeskog, men den tid er forbi. Nå finner vi ikke almen lenger i større bestander i miljøparken, men som frittstående trær.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

Uten løv er det lett å se almetreet med flyttblokken i forkant.

Almesyken dreper

I statusrapporten fra 2007 står det at *Almeskogen* i Almedalen har gammelskogspreg. «Området utmerker seg med grov gadd og grove læger av alm i alle nedbrytningsstadier. Grov død ved av alm har vært svært sjelden i de hardt kulturpåvirkede almeskogene på Sør- og Østlandet i et par menneskealdre». I dag er det eneste vi finner noen stokker som ligger på bakken (læger) og det er heller ingen stående døde stammer (gadd). På få år har mye endret seg.

Årsaken er almesyken, også kalt visnesyken, som skyldes den innførte soppen *Ceratocystis ulmi* som spres med insektet almesplintborer som legger egg i treet. Etter klekking flyr insektet ut fra almen som er angrepet av soppen og tar med seg sopp sporer til en ny alm. Almesyke kan også spre seg fra tre til tre gjennom rotsystemet. Flere av almene i miljøparken har i løpet av de senere år blitt smittet, tørket ut og visnet i løpet av to-tre år.

Det er ikke bare i Østensjøområdet almesyken har fått herje. Sykdommen har nærmest utradert almen i store deler av Europa. I Frognerparken er det mistet rundt 100 almetrær de siste 30 årene.

Det er fortsatt noen vakre trær i miljøparken. Almen som kanskje er lettest å se står rett ved turveien på østsiden av Østensjøvannet i utkanten av åkeren på Østensjø gård med en stor flyttblokk i forkant. Treet står for seg selv og har til nå unngått å bli angrepet av den dødelige almesyken.

Almen *Ulmus glabra* har rødlistestatus i Norge og oppført i Artsdatabanken som «sterkt truet» (EN), blant annet som følge av almesyken.

Blomstene er tokjønne

I motsetning til hva som er tilfellet hos rakletrærne, er blomstene til almen tokjønne. De rødlige blomstene kommer tidlig om våren før løvet spretter og sitter i små tette bunter på kvistene. Nøttene sitter i tette knipper og modnes på forsommeren. Pollinering og spredning skjer med vinden. I juni 2021 var det store mengder med tørre frø fra alm på turveien langs østsiden av vannet. Man gikk og vasset i frø som lett ble spredd av vinden.

Nøkkelbiotoper i kulturlandskapet

Almen liker seg i næringsrike løvskoger og i varme sørvendte lier slik som i utkanten av åkeren på Østensjø. Alm kom til Norge for omkring 8000 år siden. Alm kan trolig bli 400-500 år og i Norge over 30 meter høyt. Et av de største almetrærne i Oslo finner vi nederst i Frognerbekkdalen ved Drammensveien (Ring 2) med en omkrets på ca. fem meter i brysthøyde. Treet har mange hulrom som kan skjule en lang rekke arter. I Almedalen var det inntil for noen år siden trær med hulrom, kanskje en gang blant de største i Oslo. Gamle almetrær er nøkkelbiotoper i kulturlandskapet. De er viktige levesteder for mange lav-, mose- og sopparter, samt for insekter og hulerugende

De rødlige blomstene kommer tidlig om våren før løvet spretter og sitter i små tette bunter på kvistene. Foto: 21.04.2024.

fuglearter. I Almedalen er det gjort flere funn av rødlistede sopparter.

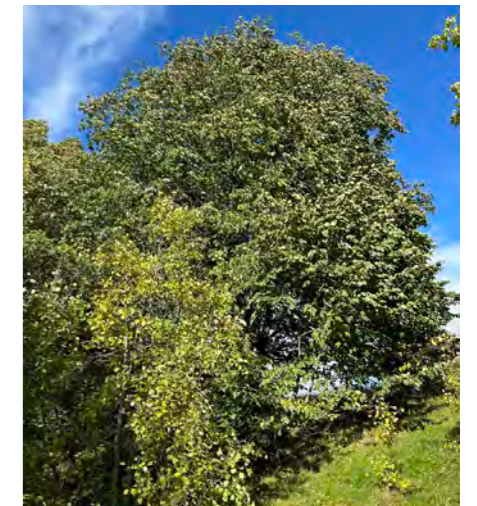
«Nordens brødfrukttre»

Alm var en slags livsforsikring for dyr og mennesker i eldre tider når det var knapphet på korn og høy. Løvverk og kvister ble brukt som fôr til dyrene. I treboka kan vi lese at almeløv var god næring, rikt på både proteiner og fett, i tillegg til at det er lite trevler i det. Og almebark kunne med hell tilsettes brøddeigen. Almen ble derfor kalt «Nordens brødfrukttre». Vi har flere styvingstrær (lauvet), særlig ask, i området rundt Østensjøvannet som minner om bruk av løvverk til dyrefôr. Også alm ble benyttet, men som nevnt har vi ikke lenger slike gamle almetrær i miljøparken som vitner om trange tider.

Alm er et ettertraktet treslag innen møbel- og interiørproduksjon og har god holdbarhet. Alm ble tradisjonelt gjerne brukt i bygg nær og i vann som vannrør, vannhjul og i skip.

Kilder:

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)
Norsk institutt for naturforskning (NINA)
Trær i Norge. Arter, kjennetegn, utbredelse av Arnodd Håpenes, J.M. Stenersens Forlag AS, 2. opplag 2019.
Treboka. Fakta og fortellinger om norske trær av Sigr Sandberg, Gyldendal Norsk Forlag 2. opplag 2018.

Med bladverk dominerer almen i skråningen øst for turveien mot jordet på Østensjø gård. Samme tre som på side 38.

I juni 2021 var det store mengder med tørre frø fra alm på turveien langs østsiden av vannet. De kom fra almetrærne ut mot vannet. Også i 2024 ser det ut til å bli rik frøspredning.

Almeblad.

Aktuelle plansaker

I tillegg til Eterfabrikken og Manglerudtunellen, som er kommentert i egne artikler i dette nummeret, er det følgende saker som er aktuelle for tiden; Rustad og Skøyenåsen skole, samt Lillejordet barnehage. Østensjøvannets Venner følger sakene fortløpende og leverer uttalelser til Plan- og bygningsetaten. Disse kan alle lese ved å gå inn på etatens saksinnsyn.

Amund Kveim

En stor amfiscene er foreslått i skråningen vest for Skøyenåsen skole, ned mot miljøparken og Østensjøvannet. Skogen, bak atriene i bildet, er foreslått innlemmet i miljøparken. I bakgrunnen skimtes Østensjø skole og vannspeilet i Vadedammen. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 18.04.2024.

Rustad skole

Planene for skoleutvidelse er ferdige, og saken ble oversendt til politisk behandling i februar. Her har dessverre mye gått galt. For det første var det etter vårt skjønn galt å velge nettopp Rustad for å dekke skolebehovet. Dermed ble planene laget utelukkende for å dekke dette behovet, noe som gjorde at åpning av Rustadbekken ble tillagt lite eller ingen vekt. Videre har man tatt utgangspunkt i at antikvariske verdier ved det gamle skolebygget skulle tillegges større vekt enn hensynet til natur og miljø. Skolehagen ligger i forvaltningsplanen inne som et område som ønskes innlemmet i miljøparken. Dette området er viktig ettersom det representerer den eneste grønne korridoren som forbinder Østensjøområdet med Østmarka.

Det legges altså ikke opp til noen bekkeåpning. Det er stikk i strid med gjeldende politikk i Oslo som sier at elver og bekker skal åpnes der det er mulig, fortrinnsvis i forbindelse med regulerings- og byggesaker.

I dette tilfellet er det kommunen selv som eier hele strekningen der bekken ligger i rør, og det er kommunen selv som er utbygger. Man mente også at vannføringen var for liten til at det var noen vits i å åpne. Men, så oppdager man at skolen ligger på laveste punkt i dalføret og at man må ha en flomvei hvis det skulle komme store nedbørmengder. Da ble løsningen utrolig nok å etablere et regnbed tvers gjennom skolegården, uten å koble dette til en åpen bekk.

Det store nye skolebygget er dessverre planlagt bygget lengst sørøst i skolehagen, som en propp i grøntkorridoren, i stedet for i vest og i nærheten av dagens skolebygg.

Det er ikke for sent å rette opp i noe av dette.

Skøyenåsen skole

Også her begynner planene å bli ferdige. Høringsrunden er over, og man forbereder nå en sak som skal oversendes for politisk behandling. Heller ikke her har man valgt riktig skole å utvide. Man oppdager at

skoleområdet er for lite i forhold til antall elever. Det finnes jo normtall for hvor mange kvadratmeter uteareal det skal være pr. elev. For å løse dette problemet ser man for seg å definere de bratte skråningene som uteareal. I skogen i nordvest tenker man seg «svevende stier» mellom trærne og i vest mot turveien vil man ha et steinamfi som konsertscene. Begge forslagene er dårlige. Skogen er i forvaltningsplanen foreslått innlemmet i miljøparken, og er det noe vi ikke trenger så er det en scene ut mot Østensjøvannet. Vi forstår ikke helt tankegangen, med mindre man er regelrytter (i dette tilfellet norm-rytter). Skøyenåsen har en av byens flotteste uteareal til fri benyttelse rett utenfor skoletomten. La nå skogen og skråningen være i fred.

Lillejordet barnehage

Denne «midlertidige» barnehagen ble etablert inne i Østensjøområdet miljøpark i 2007 og skulle bare stå der i en kort periode. Senere er det gitt dispensasjoner for videre

drift i 2009, 2012, 2017, 2020 og 2022.

Inneværende dispensasjon til barnehagedrift utløper 31. juli i år uten at man har nye lokaler å flytte inn i. Bakgrunnen for denne litt tuklete situasjonen er at kommunen har valgt å stole på at man kunne leie nye lokaler av OBOS på Oppsal senter, men fremdriften her er håpløs langsom. Etter flere år med papirarbeid er det i skrivende stund enda ikke gitt igangsettingstillatelse til byggingen. Man søker derfor om videre dispensasjon, denne gangen på ubestemt tid, selv om Plan- og bygningsetaten ved forrige korsvei var usedvanlig tydelig og skrev «Vi gjør oppmerksom på at tidsbegrensningen i dette vedtaket er absolutt». Likevel gambler man på at tillatelse vil bli gitt, og man legger inn en søknad helt på tampen.

Vi finner det helt urimelig at kommunen utsetter saken på denne måten. Problemene har vært åpenbare allerede før forrige dispensasjon i 2022. Nå må barn, foresatte og ansatte antagelig leve med usikkerhet helt fram mot ferien.

Vi har forståelse for problemet, men ikke for håndteringen av det. Vi har derfor sagt fra at dersom fortsatt tillatelse skal gis, må det etableres avbøtende tiltak eller arealer som kompensasjon for at man legger beslag på friområdene i miljøparken i årevis.

Skolehagen på Rustad er i forvaltningsplanen foreslått innlemmet i miljøparken. Denne er en grønn korridor som forbinder Østensjøområdet med Østmarka. Trærne på bildet er en del av all vegetasjonen som forsvinner hvis skoleplanene realiseres. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 18.04.2024.

Utbedring av turvei

Smedbergveien er en av innfallsporene til miljøparken fra vest. Der veien slutter, fortsetter turveien østover helt ned til turveikrysset ved fugleskjulet. Dette veistykket har i lengre tid vært i dårlig forfatning med dype hjulspor som gjorde veien svært ujevn og sølete, særlig i regnvær. Bymiljøetatens entreprenør Agaia startet arbeidet med å utbedre veistykket i første uke av april. Først ble det lagt duk etter utjevning av veien, deretter pukk og til slutt subus. Alt maskinelt presset ned til fast veidekke. Anlegget er etter samme prinsipp som turveiene ellers rundt vannet.

Over duken ble det lagt pukk som underlag før subus ga et fast og jevnt veidekke. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 10.04.2024.

Miljøparkens urbane skoger

Bykuben er Oslo kommunes byøkologiske senter, et kommunalt tiltak for oppfølging av FNs bærekraftsmål. Det har bl.a. ført til opprettelse av prosjektet Oslotrær som har gitt grunnlag for bedre forståelse av Oslos trær og urbane skoger, herunder økosystemtjenestenes verdi.

Leif-Dan Birkemoe

Bykuben – senter for byøkologi

Bykuben – Oslos senter for byøkologi, hadde sitt første hele virkeår i 2018. Av hovedprosjekter var bl.a. «folkets grønne utfordringer» ifm. Oslo miljøhovedstad 2019 å utvikle et grønt kart for Oslo. Gjennom 2020 og 2021 ble prosjektet Oslotrær planlagt og igangsatt. Arbeidet startet med koordinering og forankring på tvers av etatene, parallelt med utarbeidelse av gjennomføringsplan for medvirkning av innbyggere og næringsliv.

«Samarbeid for å nå målene»

Oslo kommune har satt svært ambisiøse mål for klima- og miljøarbeidet gjennom klimastrategien mot 2030: Oslo skal bli en nullutslippsby. Bykuben er et samarbeidsprosjekt for Oslo kommune, i samsvar med FNs bærekraftsmål nummer 17 – «Samarbeid for å nå målene».

Blant delmålene under nr. 17 finner vi spesifikt om natur og skog, følgende:

- Verne og sikre kultur- og naturarv. Bykuben vil bidra til å skaffe og formidle informasjon om eksisterende kultur- og naturverdier i byen. Kunnskap om verdiene er en viktig forutsetning for å kunne ta vare på dem. Prosjektet Oslotrær bidrar til å sikre Oslos urbane skog for fremtiden.
- Trygge, inkluderende og tilgjengelige grøntområder. Bykuben bidrar gjennom prosjektet Oslotrær til at Oslo kommune øker graden av treplanting i Oslos byggesone.

Om kommunikasjonsmålene heter det:
1. Bykuben skal nå flere og engasjere nye målgrupper og 2: Oslos innbyggere skal få mer kunnskap om oslonaturen og byøkologi.

Østensjøområdet miljøpark er blant de grønneste områder i byggesonen. Fra klokketårnet på Bøler kirke får vi et godt inntrykk av skogen på Tallberget. Til venstre litt av jordene på Abildsø gård. I forkant noe av jordene på Østensjø gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 17.09.2023.

Oslonaturen

Det er fremsatt en rekke virksomhetsmål og strategiske grep for at Oslos innbyggere skal bry seg om oslonaturen. For å oppnå dette målet skal Bykuben bidra til forståelse for hva bynatur er og jobbe for at oslofolk har en positiv holdning til bynaturen. Årlig skal det gjennomføres 30 publikumsaktiviteter.

For byøkologisk utvikling skal Bykuben bidra til økt grad av treplanting i kommunal og privat sektor. Det er laget en håndbok for hundremetersskog med oppskrift på hvordan man kan plante trær og restaurere natur. En konsekvens av at Oslo bygges ut, er at det blir mindre bynatur og færre store og gamle trær. Når trær forsvinner, uten at vi planter nye, går byen glipp av de mange verdifulle fordelene som trærne bidrar med.

Trær er bra

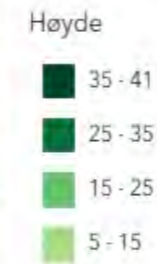
Trær er bra for byen! Trær tar til seg CO₂, fanger svevestøv og produserer oksygen. Trær og natur er bra for mennesker og har en positiv innvirkning på vår fysiske og mentale helse. Og trær er bra for naturen og bidrar med mat og husly til mange fugler, dyr og insekter. Uten trær ville mange arter forsvinne fra byen vår.

Grøntregnskap og planvedtak

Plan- og bygningsetaten har, på oppdrag av byrådet, utarbeidet et grøntregnskap med fordelingen av grønne områder i byggesonen per 2017. Østensjøområdet miljøpark inngår i dette regnskapet.

Regnskapet viser at drøye 40 000 dekar, tilsvarende 60 kvadratmeter per innbygger,

Oslos trekronedekke

er regulert som grønne områder, altså sikret gjennom planvedtak. Flyfoto viser at 68 000 dekar, 100 kvadratmeter per innbygger av byggesonen, innehar et grønt trekk. Det vil si at det er mer planteliv i form av trær, busker og gress enn områder avsatt som parker, idrettsområder og turdrag.

Østensjøområdet miljøpark er et område sikret gjennom planvedtak og er sammen med andre grønne felt og jordbruksområder blant de grønneste i byggesonen, slik man lett får inntrykk av på tur rundt Østensjøvannet.

Planvedtak

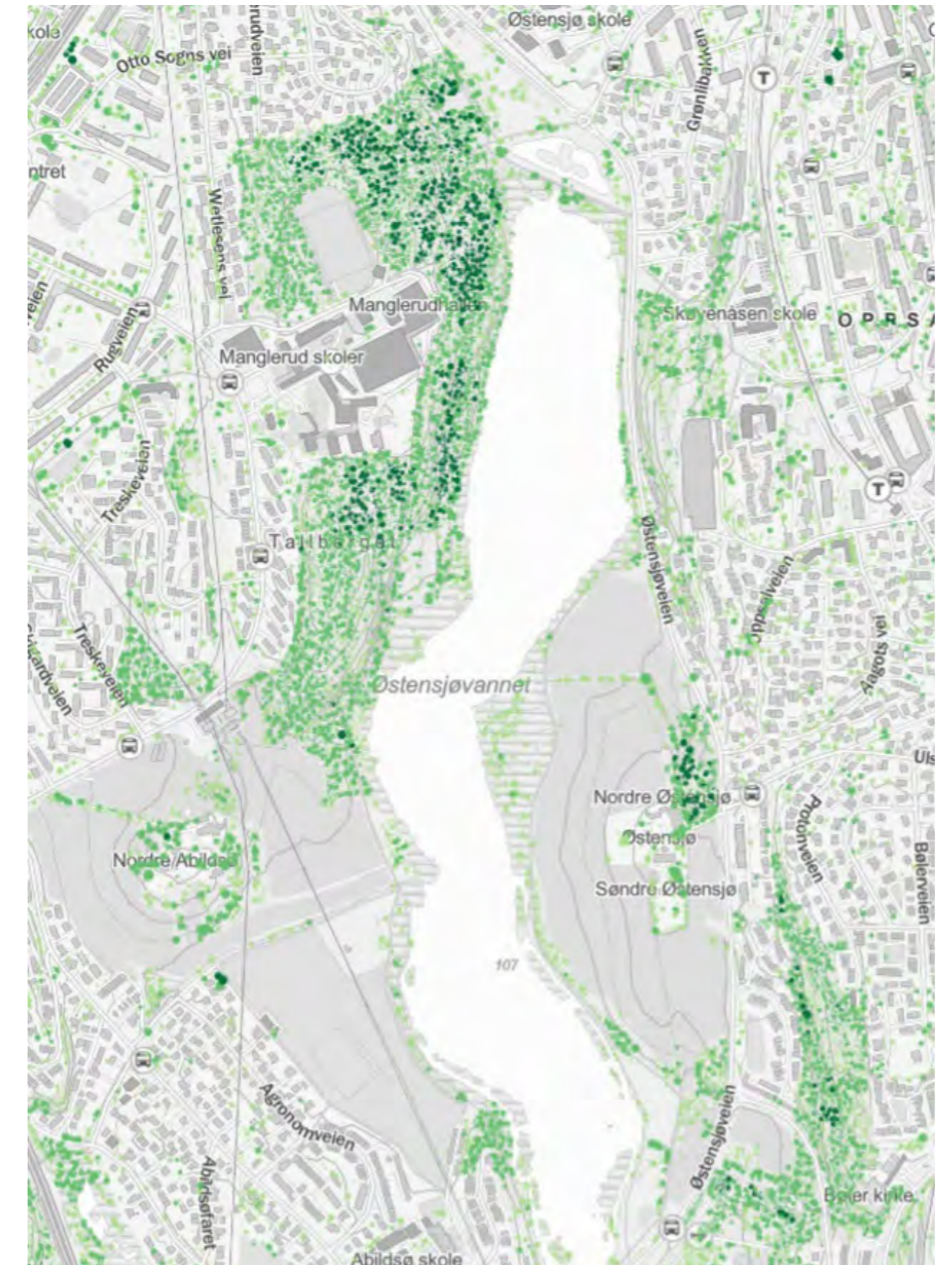
Østensjøområdet miljøpark er et område sikret gjennom planvedtak, noe som kommer tydelig til uttrykk på et kart fra Plan- og bygningsetaten. På kartet er idrettsfeltene og jordbruksområdene ved Østensjøvannet også inkludert, og viser at området er blant de grønneste i byggesonen.

Vegetasjonskartet

Vegetasjonskartet er det unike med grøntregnskapet, forteller Lynn Rosentrater i Plan- og bygningsetaten. Metoden som er brukt måler tilstedeværelsen av klorofyll, enten det er busker, trær eller gress, og uavhengig av om det er dyrket eller naturlig forekomst. Målingene har blitt gjort med flyfoto. Bildene er svært nøyaktig. Kartet kan zoomes ned på enkelttrær.

Trekronedekke i byggesonen – skogene ved Østensjøvannet

Vegetasjonskartet kan også vise trekroner i byggesonen. Tar vi et utsnitt av vegetasjonskartet til Plan- og bygningsetaten får vi et inntrykk av skogene i Østensjøområdet miljøpark. Det er et sammenhengende skogsbelte fra Rognerudskogen i nord og sørover til Manglerudskogen og Tallberget. Øst for Treskeveien er Eikelunden markert med store eiketrær. Nordre Abildsø har trær på kollen og rundt bygningene. Nord for

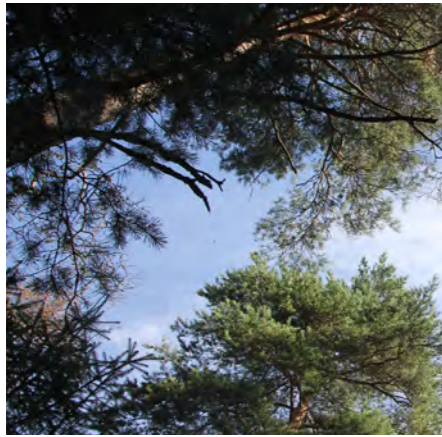
Vegetasjonskart for trekronedekke i Oslos byggesone. Utsnitt fra området rundt Østensjøvannet. Kartet kan zoomes ned på enkelttrær. Kilde: Plan- og bygningsetaten. Se www.oslo.kommune.no/slik-bygger-vi-oslo/oslotrar/ og velg lenken Kart over trær i Oslo.

Abildsø skole har vi Lilleskogen. Fra Bøler kirke og nordover strekker Kirkeskogen seg mot Østensjøgårdene med en konsentrasjon av trær i Almedalen. Vi må heller ikke glemme Oppsalkrenten sørvest for Skøyenåsen skole. Sør for kartet har vi Bøgerudskogen og skogsbeltet sør for Paal Bergs vei med Rustad skole i dalsenkningen.

Verdisetting

Norsk institutt for naturforskning (NINA) har i rapport 1113 regnet på verdien av

erstatningsansvar for bytrær. «Det finnes 0,7-1,2 millioner bytrær med høyde over 5 meter i Oslos byggesone. Hver Osloborger deler altså byrommet med 1-2 store trær. Oslo kommune krever at skade på bytrær eid av det offentlige erstattes etter en bestemt takstmodell som tar høyde for treets tilstand og stedsspesifikke kvaliteter, deriblant økosystemtjenester. Takstmodellen viser at Oslo kommune har satt en gjennomsnittsverdi på ca. 40 000 kroner på bytrærne på offentlig grunn.

Trekroner på Tallberget. På kartet «Oslos trær» får man en oversikt over trekronedekke. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Stien gjennom Manglerudskogen har utsikt mot Østensjøvannet, en verdi i seg selv. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

NINA har anvendt takstmodellen på alle bytrær (både på privat og offentlig grunn) i byggesonen for å anslå den samlede verdien av disse bytrærne. Samlet erstatningsansvar for alle store bytrær i byggesonen blir da på mellom 28 og 42 milliarder kroner (avhengig av antall og kvaliteten på bytrærne). Dette tallet utgjør en kapitalverdi (altså ikke per år).

Nå har vi ikke et endelig fastsatt tall for hvor mange trær over 5 meter det er i Østensjøområdet miljøpark. Et anslag er at trærne utgjør ca. 5 % av Oslos trær i byggesonen. Da har vi 35 000 – 60 000 trær som etter takstverdien til Oslo kommune blir på mellom 140 – 240 millioner kroner. Økosystemtjenestene for trær i miljøparken er inkludert i denne verdisetningen.

Kilder:

- Bykuben, Oslos senter for byøkologi. Virksomhetsplan 2022-2024.
- Håndbok for hundremeterskog. Oslo kommune, Oslotrær.
- Regjeringen.no: NOU 2013:10 Naturens goder - om verdier av økosystemtjenester.
- Plan- og bygningsetaten. Trekronedekke. Oslotrær: Oslos trær (arcgis.com)
- Bymiljøetaten
- Miljødirektoratet
- NINA rapporter 1113 og 2296

Artsmangfold og naturlig miljøvariasjon

Artsmangfoldet opprettholdes av balansen mellom de dominante og sjeldne artene. Østensjøvannet og området rundt er fra naturens side artsrikt. Flom skaper variasjon, en nøkkel til arts mangfold.

Åge Brabrand, Naturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

Et vanskelig forvaltningsmål

Ja hva ligger egentlig i begrepene «arts mangfold» eller «biologisk diversitet»? Vi assosierer dette ganske riktig med antall arter i en lokalitet, og henger vi på noe som har å gjøre med genetisk variasjon, ja så er vi ganske nær et fullgodt svar. Og det er bred politisk enighet om en forvaltning som ivaretar arter, enten lokaliteten i utgangspunktet har få eller mange arter. Her er det lett å bli blendet av de få lett synlige artene, arter som ofte er lett å få øye på, kanskje de det er mange av, eller fokus flyttes kanskje over på de sjeldne eller vakre, enten det er dyrearter eller planter. Og her er det viktig å vite at noen arter er fra naturens side tallrike, mens andre, og faktisk de fleste, er fåtallige og til dels sjeldne. Det er et vanskelig forvaltningsmål å opprettholde denne balansen mellom de relativt få dominante, de nokså vanlige og de mange sjeldne artene.

Og lokaliteter er forskjellige, der noen har få arter fra naturens side, f.eks. høyfjellet, mens andre har mange. La oss fokusere på de artene som er i en lokalitet fra naturens side og spørre oss: hva det er som opprettholder arts mangfoldet, altså denne balansen mellom de dominante, vanlige og sjeldne i en gitt lokalitet? Nøkkelen er variasjon.

Redusert vanngjennomstrømming

La oss se nettopp på Østensjøvannet. Innsjøen er fra naturen side grunn, men er i dag preget av betydelig menneskelig aktivitet gjennom redusert vanngjennomstrømming, det er store endringer i nedbørfeltet og det er opp gjennom tidene tilført mye plantenæring i form av nitrogen og fosfor. Våtmarkvegetasjonen er frodig, og det er regelmessig oppblomstring av alger i vannmassene. Dette til tross, undersøkelser og ikke minst Østensjøvannets Venner, dokumenterer stadig nye arter for området, både av fugl, virvelløse smådyr og av

Våtmarken ble et par dager under flommen «Lille Hans» en del av Østensjøvannet. Bildet er tatt 27. august 2023. Bølerbekken er flomstor. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

vegetasjon. Østensjøvannet og området rundt er fra naturens side artsrikt.

Når nøkkelen til arts mangfold er variasjon, så menes variasjon i miljøforholdene i både rom og tid. Det romlige er knyttet til overgangssoner, for eksempel overgangen fra vann, gjennom våtmark til tørt land, mens variasjon i tid er knyttet til for eksempel årstid.

Vannstanden

La oss se på vannstanden som en viktig miljøparameter i innsjøer, Østensjøvannet inkludert. Vannstanden definerer overgangen fra vann til tørt land, med et nokså bredt belte av våtmark der det er langgrunt. Når vannet stiger i forbindelse med mye nedbør eller snøsmelting vil vannlinjen bre seg innover land. For noen arter vil dette være hemmende, kanskje dødelig, for andre vil det være en fordel. Og mye endrer seg utover at selve vannstanden øker.

Det vanndekte arealet vil øke slik at mange arter får mer plass, inntil videre. Våtmarken blir i en periode en del av innsjøen, og der det vanligvis er fuktig vil det bli vanndekket eller fuktig. Planter som vokser på et bestemt dyp får dårligere lysforhold. Når vannet etter en stund trekker seg tilbake vil noen arter ha økt i antall og utbredelse, mens andre er redusert. Og kobler vi inn at flommer ikke er like, men varierer i størrelse, når på året og hvor lenge de varer, så vil flommer alltid være forskjellige.

Konsekvensen er at det over tid aldri er perfekte forhold verken for én eller for noen få arter. Denne variasjonen vil hindre at en eller få arter tar over og blir dominante, noe som er viktig for de artene som er mindre vanlige og naturlig sjeldne. Forvaltning for å ivareta mangfold må derfor både ta sikte på å beskytte naturområdene mot inngrep og å legge til rette for naturlig miljøvariasjon.

Lederskifte i Oslo Elveforum

På et godt besøkt årsmøte på Nordstrand bydelshus mandag 15. april 2024 ble Helén Svensson valgt som ny leder i Oslo Elveforum. Hun overtar etter Per Østvold, som har ledet organisasjonen de siste sju årene. Østvold fortsetter som rådgiver for styret. Helén Svensson er også leder for Alnaelvas Venner og jobber som daglig leder for Årvoll gård.

Miljøprosjekt Ljanselva var vertskap for årsmøtet. Før konstituering og åpning viste Sverre Samuelson en interessant PP-presentasjon om Ljanselva. Årsmøtet behandlet tradisjonelle årsmøtesaker og godkjente beretning, regnskap og budsjett.

Styret ble gjenvalgt og Amund Kveim fortsetter som styremedlem på vegne av Østensjøvannets Venner og Leif-Dan Birkemoe som medlem av rådgivergruppen.

Helén Svensson, ny leder i Oslo Elveforum. Foto: Per Østvold.

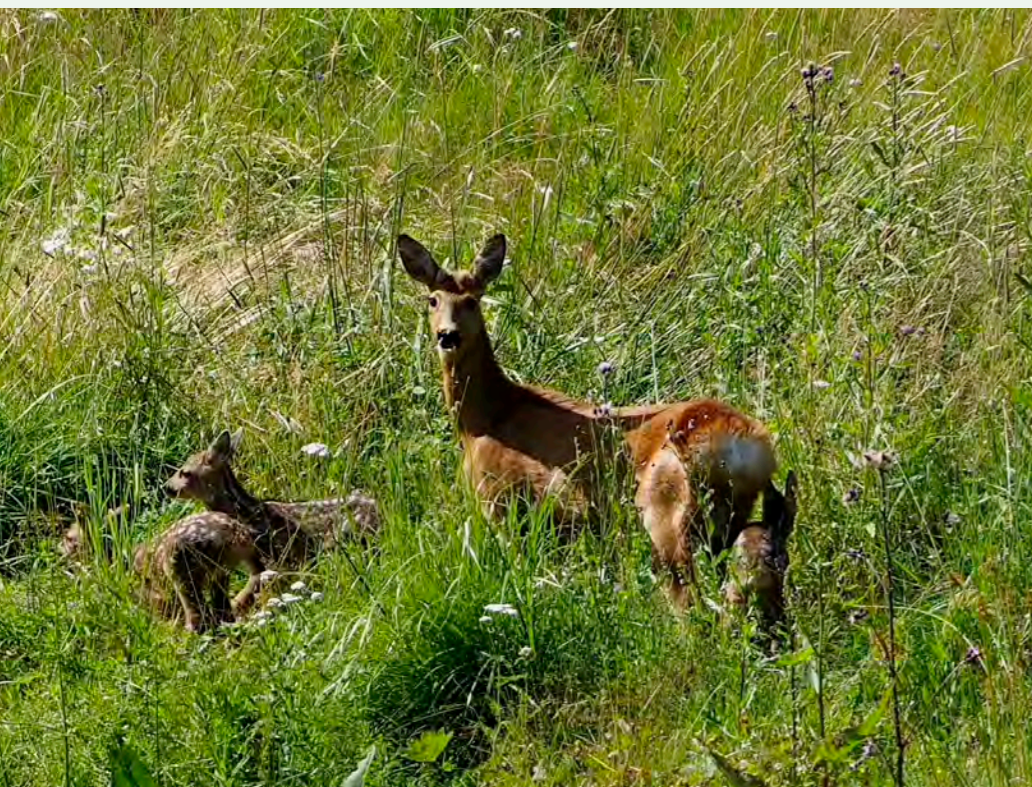

Per Østvold, avtroppende leder. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Rådyr – vanlig å se

Siden år 2000 er det sendt inn over 150 observasjoner av rådyr ved Østensjøvannet. Overraskende for mange, er det sett flokker på opptil 5 beitende på jordene. Audun Skrindo observerte høsten 2002 hele 12 rådyr på Bakkehavn, den største flokken ved vannet i dette århundre.

Finn A. Gulbrandsen

Råa med tre kalver ved Østensjøvannet. Foto: Anne Kari Norland.

Høstdag på jordet ved Østensjø gård. Foto: Svein Walther Hiis.

Etterhvert som vi har lagt mer og mer av rådyras områder under asfalt eller bygget ned artens leveområder, er de usedvanlig vakre dyra blitt mer og mer vanlig å se langs veiene eller i hagene våre.

Føde i massevis

Rådyra er landets minste hjortedyrart og foretrekker områder som kulturlandskapet rundt Østensjøvannet der det veksler mellom dyrka mark og skog. Føde i massevis finnes i slike naturområder. Som de fleste andre dyr i skog og kulturlandskap, er aktiviteten størst tidlig om morgenen. Som de drovtyggere de er, oppstykket

beiteperioden av hvile med drovtygging opptil halvannen time. Maten består av gress, starrarter, lyng, kulturplanter, sopp og blader om sommeren. Om vinteren er maten naturlig nok langt mer næringsfattig. Den fiberrike maten er skudd av lyng, lavarter, rotnoller, knopper fra busker og trær m.m.

Revirer

På forsommeren danner bukkene sine revirer som forsvarer mot andre hanner. Hannen parrer seg med råa gjerne i løpet av juli, august. Som eneste hjortedyr har rådyret såkalt forsinket implantasjon

(forlenget drektighet), den befruktete eggcellen går igjennom flere delinger fram til det implanteres i livmoren omtrent ved årsskiftet. Først da kommer fosterutviklingen skikkelig i gang. Når fødselen skjer i slutten av mai, juni, er beiteområdene friske, tiltrekkende og næringsrike. Det betyr god mat og god melkeproduksjon hos råa.

Rådyrkalvene er ved fødselen grå- eller rødbrune med lyse flekker på rygg og kroppssider.

Sommerstid har rådyra en tynn og glatthåret rødbrun sommerpels. I oktober får de vinterpelsen som er tykkere og grå.

Enkeltvis

Rådyrene ferdes som regel enkeltvis, men i løpet av vinteren ses ofte råa sammen med sine to-tre kalver. Etter ett år er hunnen forplantningsdyktig. Førstegangsfødende råer får oftest kun en kalv.

Du kan treffe på dem nærmest hvor som helst i miljøparken.

Nyt synet av dem når du får øye på dem, men la disse praktfulle dyra være i fred, og hold hunden i bånd året rundt.

Kilder: Artsdatbanken/artskart, Snl og «Norsk pattedyrhåndbok» av Ragnar Frislid & Birger Jensen, Aschehoug.

Årsmøte i foreningen på Abildsø gård

Foreningens årsmøte fant sted i läven på Abildsø gård 20. mars. Her ble årsberetning og regnskap fremlagt, og valg av styret gjennomført. Styret har nå følgende sammensetning:

Leder:

Amund Kveim

Styremedlemmer:

Finn Arnt Gulbrandsen, Tore Nesbakken, Leif-Dan Birkemoe, Sigrun Antonsen, Lise M. Johansen og Grete Edholm

Varamedlemmer:

Morten Slang, Tiril Andersen, Bjørn Jacobsen og Eirik Wærner.

Valgkomiteen:

Audun Brekke Skrindo, Jenny Helen Stillerud og Tore Nesbakken.

Tidligere seniorrådgiver

Jon Markussen hos Statsforvalteren i Oslo og Viken/Fylkesmannen i Oslo og Akershus ble tildelt Sothøne-prisen for 2024. I 32 år frem til pensjonsalder var han en engasjert og konstruktiv kontakt i samarbeidet med Østensjøvannets Venner.

Årsmøtefordraget ble holdt av Ole Andreas Krogness med tema «Å vokse opp ved Østensjøvannet på 1950-60-tallet». Vannet inspirerte til fantasifull lek og mye moro ved pionerbebyggelsen i Svaneveien hundre meter fra Østensjøvannets bredd.

Seniorrådgiver Jon Markussen ble tildelt Sothøne-prisen for 2024. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Ole Andreas Krogness holdt årsmøteforedraget med tema «Å vokse opp ved Østensjøvannet på 1950-60-tallet». Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Fuglerapport 2023

Årlig oppsummering for tellinger av fugl i 2023 ved Østensjøvannet viser stabile tall i tillegg til besøk av flere sjeldne arter.

Audun Brekke Skrindo

Sivspurv i takrørbeltet ved Østensjøvannet. Foto: Svein Walther Hiis.

Rapportering av fugler ved Østensjøvannet i 2023 omfatter registrering av 149 rapporterte arter. Nok et år med mange spennende besøk av ender, og hvor de vanligste andeartene ser ut til å klare å etablere seg som hekkende arter. I 2023 startet de faste tellingene 19. mars og avsluttet 16. oktober.

Her er informasjon om de sjeldne artene og deres besøk i 2023:

Stripegås ble sett 26. mai
Snadderand ble rapportert med 1-3 individer mellom 5. mai og 19. juni.
Mandarinand var på besøk med en fugl den 3. og 4. mai.
Taffeland ble observert mellom 22. og 28. mai, ett individ.

Myrrikse ble rapportert én gang 2. september.
Jordugle ble sett 26. april, 1 individ.
Svartstrupe er en svært sjelden gjest som var på besøk 5. og 6. mars.
Skjeggmeis ble sett 13. november, 3 individer.
Toppmeis sees sjelden i miljøparken, men ble i 2023 sett 28. januar.

Lappspurv ble rapportert 26. og 28. april.

Registreringene

De faste tellingene ved Østensjøvannet i Oslo foregår ved at det blir gjort en totaltelling hver fjortende dag mellom midten av mars og midten av oktober. I tillegg blir det hvert år lagt inn mange fuglerapporter fra tilfeldige besøk ved vannet. Disse blir tatt med i den årlige oppsummeringen for å komplettere

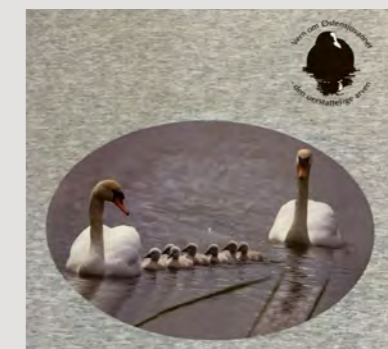
de faste tellingene. Tellingene foregår med kikkert, hørsel, kamera og fugleteller-app. Denne telleren gjør det lettere å legge til enkeltindivider og større flokker gjennom hele tellingen og gir eksakte tall for de ulike artene etter at tellingen er ferdig for dagen.

Totaltellingene er et eget sett med data hvor målet er å få sammenlignbare tall på fuglenes forekomst og utvikling i miljøparken. De faste tellingene har mulighet for å avdekke trender og endringer som ikke vil være synlige ved tilfeldige registreringer. Rapporten gir for eksempel miljøforvaltningen en presentasjon av antall arter og antall individer som besøker Østensjøområdet i løpet av et år. Rapporten vil foreligge i løpet av juni. Se hjemmesidene.

Kjøp T-skjorte med svanefamilie!

Østensjøvannets Venner har fått nye T-skjorter. Motivet er et stolt svanepar med sine 7 små barn mellom seg. Foreningens logo er også med.

T-skjortene kan kjøpes på foreningens arrangementer for kr. 150. Kan også bestilles ved mail til post@ostensjovannet.no. Ved forsendelse kommer porto i tillegg. T-skjortene finnes i størrelsene 7-8 og 9-11 år, S, M, L, XL, og XXL.

Praktverket «Østensjøboka»

Bildemateriale i boka er helt nytt, og Jørn Areklett Omre presenterer nærmest bare blinkskudd i boka med kameraet sitt. Vinklinger fra lufta viser bilder du aldri har sett maken til fra Østensjøvannet. Det er derfor en glede å se at boka har fått strålende anmeldelser blant annet av Norli som omtaler boka som et praktverk. Boka har også fått strålende kritikk i «Naturfotografen», medlemsbladet til Biofoto. Det hevdes der at besøkende ved Østensjøvannet nå får bedre innsikt i området når en kjenner historien til gårdene og hva folk har drevet med her, samt tips om tilførselsbekker og annet.

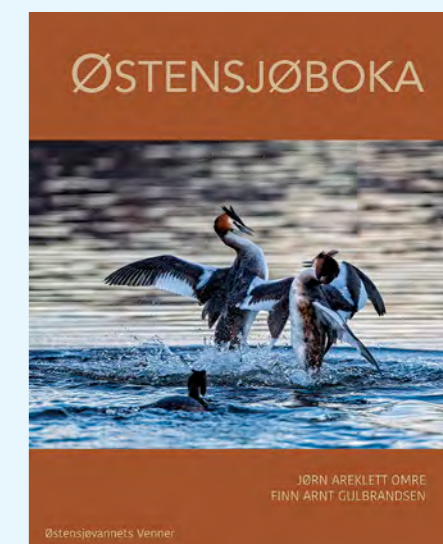
Artsdatabanken ble opprettet i 2005, og den har gjort det mye lettere å finne fram til hva som finnes i Østensjøområdet i miljøpark. Dette speiles i teksten som er omfattende og omtaler det meste av det som finnes i området av rødlistearter og andre sjeldne arter.

Visste du at minst 169 rødlistearter er observert i miljøparken? Visste du at hele 2350 insektarter er påvist i dette lille Østensjøområdet miljøpark?

Dette og mer til kan du lese om i «Østensjøboka» som bør være i bokhylla til alle medlemmer.

Boka er også en glimrende gavebok der man kan bidra til å spre kunnskap om Østensjøvannet og Østensjøområdet miljøpark som dessverre er undervurdert som naturdokument hos altfor mange. Boka var en bestselger før jul på Brynsenteret.

«Østensjøboka» av Jørn Areklett Omre og Finn Arnt Gulbrandsen, med tekster også av Amund Kveim og Leif-Dan Birkemoe. Utgivelsen er finansiert av Østensjøvannets Venner. Inntekten av salget går til Østensjøvannets Venner og skjøtsel i miljøparken. Bestill boka på post@ostensjovannet.no så gjør vi en avtale om levering. Boka er på drøye 200 sider og koster kun 375 kr.

«Eter-på-klokskap»

I Sothøna har det vært artikler om Eterfabrikkens skjebne i så å si hvert eneste nummer siden 2014. Det er i disse dager 10-årsjubileum for forslagene om utbygging, og ulike utbyggere har trolig svidd av mangfoldige millioner på å fremme sine ulike urealistiske forslag.

Amund Kveim

Først ute var firmaet JM som ville rive det meste og bygge blokker på opptil 9 etasjer nesten helt ned mot parsellhagene. Dette fikk selvfølgelig massiv motstand, ikke minst fra Østensjøvannets Venner, og hele prosjektet ble til slutt avvist.

Plan etter plan avvises.

Neste aktør var SPG (Scandinavian Property Group) som med et noe nedjustert forslag også fikk avvist sitt planinitiativ av Plan- og bygningsetaten i 2020. Ytterligere et initiativ ble avvist av etaten sommeren 2023, og SPG benyttet seg da av muligheten til å kreve denne avgjørelsen lagt frem for Bystyret. Saken ble derfor i første omgang oversendt Byrådet, og utbygger hadde vel kanskje et håp om at et nytt Byråd og bystyreflertall ville være mer medgjorlig. Byrådet sluttet seg imidlertid til avvisingen, og det samme har både Byutviklingsutvalget og Bystyret enstemmig gjort nå i våres. Dette burde utbygger for lengst ha skjont, men nå er det i hvert fall avgjort for denne gang.

I et debattinnlegg i Nordstrands Blad 29. september i fjor presterte SPG å påstå at 100 nye boliger kloss opptil miljøparken «både ivaretar, ja kanskje til og med styrker, det viktige naturområdet!» Vi forventer at SPG i en slags «eter-på-klokskap» nå endelig skjønner at dette området krever en helt annen tilnærming.

Noe må skje med eiendommen.

Det er imidlertid verdt å merke seg at det ved Byutviklingsutvalgets behandling av saken ble protokollført en merknad som følger saken videre. «Utvalgets flertall, medlemmene fra H, A og V, støtter at foreliggende planinitiativ stanses, men ber om at forslagstiller snarlig fremmer et nytt, men redusert prosjekt. Disse medlemmer mener det vil være positivt med boligutvikling på tomten og at dette skjer raskt slik at området aktiviseres og tomten ryddes. Disse medlemmer bemerker at utvikling av en viss størrelse er en

Skorsteinen på Eterfabrikken er i dårlig forfatning. Busker vokser ut fra fabrikkpipens fundament og mursteiner løsner. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 18.04.2024.

forutsetning for å kunne bevare viktige kulturminner og industrihistorie som ellers vil forfalle. Byrådet bes legge til rette for en slik utvikling.» Saken er med andre ord slett ikke over.

Natur og kulturminner må inn i miljøparken.

I den nye Forvaltningsplan for Østensjø-området miljøpark 2023-2033 fremgår det at Eterfabrikken skal vurderes innlemmet i

miljøparken. Parken skal utvides, og det er selvfølgelig størst fokus på randsoner og bufferområder som vil bidra til å sikre Østensjøområdets biologiske mangfold. Det er allerede verneverdig bygningsmasse inne i miljøparken, som Østensjø, Abildsø og Bakkehavn gård. Det å få Eterfabrikken, som både har verneverdige bygg og natur, som en del av miljøparken vil være gunstig. Da kan man se alt som skal skje der i

sammenheng med naboskapet til dagens miljøpark. Til og med trafo-stasjonen i Plogveien er inne i dagens miljøpark, selvfølgelig på grunn av plasseringen, ikke på grunn av verneverdier.

Hvorfor ikke boliger?

Nærmeste nabo i nord er Bølerbekkdalen, klassifisert som et a-område, den høyeste verdivurdering et naturområde kan ha. Dette vil i stor grad bli nærnaturen til et nytt boligområde og det er svært lite ønskelig. Det betyr at hele den så å si ubebyggede nordre delen av Eterfabrikktomten ikke bør røres, men forbli en buffersone også i fremtiden. Tilsvarende er det naturområder på vestsiden av tomten som bør forbli urørt. Jo flere boliger, dess verre. Det er derfor fortsatt regulering til næringsformål er gunstig. Aktiviteten er i hovedsak innendørs, på dagtid og på hverdager, og området kan forbli inngjerdet. En annen sak er mengden ferdsel langs stinettet. Til sist må det tas hensyn til landskapsbildet. Plan- og bygningsetaten peker på at dette ikke er noe knutepunkt og at planforslaget er «vesentlig i strid med kommuneplanen» både når det gjelder utnyttelse og hensyn til kulturminnene. Det er vi enige i. Etter vårt syn er tomten rett og slett ikke egnet for omregulering til boligformål.

Hva nå?

Vi forventer at Bymiljøetaten vil komme i gang med sin oppfølging av forvaltningsplanen, derunder også hvor miljøparken bør utvides. Dette vil føre frem mot en ny reguleringsplan for hele området. Før dette er avklart er det ikke ønskelig å se på noe nytt planinitiativ for Eterfabrikken.

Markus Erlandsen i SPG uttaler imidlertid til Nordstrands Blad 2.mai at de «har lyttet til de politiske signalene» og at de straks vil komme med et nytt forslag. «Vi er overbevist om at det vil bli et skikkelig fint sted å bo.» Det kan godt hende, men det er ikke det som er problemet.

Skal de ha det minste håp om å lykkes, må prosjektet neste gang vesentlig nedskaleres, og det må tas ordentlig hensyn til naboskapet til Oslos kanskje flotteste naturområder. Vår klare oppfatning er, som nevnt over, at området ikke er egnet for boligbygging. Videre bruk av eiendommen må i det alt vesentligste basere seg på eksisterende bygningsmasse. Så vil vi også advare mot å bruke forfall av verdifulle kulturminner som pressmiddel. Skulle f.eks. den ikoniske pipen på fyrhuset rase sammen, vil SPG tape troverdighet.

Husflidsmarked – gamle tradisjoner og nye trender

Østensjø Husflidslag hadde husflidsmarked på
Oppsal Samfunnshus 9. og 10. mars 2024.

«Vi vil viderefremme kunnskap om husflid, både gamle tradisjoner og nye trender» heter det i omtalen til markedet. Vareutvalget var rikt og av det gode gamle slaget. Blant varene fant vi pyntegjenstander, grytekluter, luer, ørevarmere, sokker, gensere, jakker, tøfler og for ikke å glemme votter, alt laget av lagets medlemmer. Og selvsagt Østensjøvotten med sothønemønster som vi kjenner godt fra tidligere presentasjoner.

Markedet var godt besøkt i den store møtesalen med kafé i eget rom

i samme etasje. Her var svelene på plass slik vi kjenner de fra Østensjødagen og andre arrangementer til Østensjøvannets Venner der husflidslaget stiller opp med både sveler og garn.

Om det frister til strikking av Østensjøvotten kan mønsteret kjøpes hos Bogerud Tekstil, Bogerud Senter. Der bugner det av garn i mange farger til vottene. Man kan også kjøpe mønsteret via Østensjøvannets Venners Facebook side.

På et av bordene bugnet det med varer. I front Østensjøvotten. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

*Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo*

Stjertand i flukt over Østensjøvannet. Foto: Bjørn Jacobsen.

Sothønefight på Østensjøvannet Foto: Bjørn Jacobsen.